

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

THEMANUMMER

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

G. Gunnink

In dit nummer:

G. Gunnink **377**
Mensen met een handicap
en hun ouders, familie,
gemeente

MEDITATIEF **379**
B. van Zijlkom
Werk in de kerk:
goed werk

Martin Jan de Jong **380**
Koningskinderen zijn
we allemaal

Alle H Veltman **382**
Aanvaarden en verwerken

J. Douma **386**
De gereformeerde identiteit

Berber.Wesseling **389**
• Belevingswereld en geloof
• 'Feest voor iedereen'

Joh. A. Schelling **397**
Ook aan tafel!

LIED VAN DE WEEK **400**
A. de Heer-de Jong
Lied 23: 'Het zal zijn in het
laatste der tijden'

KERK EN MUZIEK **405**
J. Smelik
Dag aan dag draagt hij ons

AAN DE BROEDERWEG **406**
C.J. Smelik
'Apeldoorn' en 'Kampen'

Mensen met een handicap en hun ouders, familie, gemeente

U hebt een themanummer in handen gewijd aan mensen met een handicap. Verandering, dynamiek, vernieuwing, flexibiliteit zijn kernwoorden vandaag. De gloednieuwe computer die ik gebruik is over drie jaar al weer middeleeuws geworden. Je bent achterlijk voor je het weet. Wie niet snel is telt niet mee.

Er zijn mensen die het dubbel moeilijk krijgen in de wereld van het razendsnelle tempo.

Mensen met een handicap. Zij zijn vaak extra gehecht aan gewoonte, regelmaat, vaste structuren. En het gaat allemaal niet zo vlug.

Loopt iedereen hen voorbij? Welke plaats hebben zij in het gezin, in de gemeente?

Kunnen ze daar meekomen?

Tellen ze daar mee?

Het openingsartikel is van **de hand van Martin Jan de Jong**. **Darin** wordt duidelijk dat dit themanummer verschijnt in de kielzog van het jubileumjaar van 'Dit Koningskind'. En dat het nogal nonchalant is om de vereniging en stichting met die naam 'Het Koningskind' te noemen.

De geboorte van een kind met een handicap zet een streep door je verwachtingen. Dit kind had je niet verwacht en gewenst. Wat is Gods bedoeling met dit kind? Bet acceptatieproces verloopt altijd verschillend en soms heel moeizaam. Over dit 'Aanvaarden en verwerken' schrijft **Alle H. Veltman**.

Als ouders probeer je zo lang mogelijk zelf voor je gehandicapte kind te zorgen. Als dat niet langer kan is dat een emotioneel ingrijpen-

de gebeurtenis. Maar het scheelt in ieder geval, wanneer je veel vertrouwen hebt in het zorgcentrum waar je kwetsbare kind een nieuw thuis zal vinden. Wat is de betekenis van de gereformeerde identiteit, als het gaat over de verzorging van mensen met een verstandelijke handicap? Daarover schrijft **dr. J. Douma**.

Berber Wesseling neemt twee artikelen voor haar rekening. Haar eerste bijdrage volgt de ontwikkelingsstappen van mensen met een verstandelijke handicap. Het is een bewerking van wat zij op de studiedag aangepaste catechese naar voren bracht.

Daarnaast laat zij de lezers kennismaken met de brochure 'Feest voor iedereen'. Alleen al het verschijnen van deze brochure is een feestje op zich.

In diezelfde sfeer is ook het laatste artikel geschreven:

'Ook aan tafel!' Een feestelijk verhaal van de hand van **&. Joh. A. Schelling** over Albert, die thuiskomt aan de tafel van Christus. **Joop van der Wijngaard**, p.r. en voorlichtingsman van 'Dit Koningskind' tekende voor de samenstelling van dit themanummer. Waarvoor hartelijk dank!

Ds. G. Gunnink is predikant van de Gereformeerde Kerk van Amersfoort-West.

UIT DE KERKEN

Den Helder * Scriba: C.A. Scheele, Keteldiepstraat4, 1784 XT Den Helder, tel. 0223-637456

Loon op Zand * **Diaconie: J.F.D. de Vos**, Cassiopeia 14, 5175 VR Loon op Zand, tel. 0416-363704, e-mail: jandevos@gironet.nl.

Oegstgeest * **Postadres:** Postbus 1108, 2340 BC Oegstgeest.

Ommen * **Postadres:** kerkenraad: secr. M. Douma-Gerrits, Rembrandstraat 78, 7731 SG Ommen, **Preekvoorziening:** M. Douma-Gerrits.

Ureterp * **Administrateur:** T.J. de Jonge, Koekoekscroep 10, 9247 GE Ureterp, tel. 0512-302946, Scriba: **W. Jongsma**, Leidijk 26, 9247 CT Ureterp, tel. 0512-301834.

Vollenhove * Scriba: **mevr. E.** Westhuis-van de Wetering, F. van Blankenheinstraat 9, 8325 GA, tel. 241068, **Penningmeester:** **mevr. A.** Dekker-van de Graaf, Clarenberglaan 1, 8325 CE, tel. 241441.

TV-kerkdienst

Op D.V. 7 februari a. s. (11.00 uur) zal de Stichting Zendtijd voor Kerken een TV-kerkdienst uitzenden vanuit de Gereformeerde Kerk te Meppel. Voorganger zal in deze dienst zijn **ds. Tj. de Boer**.

Aangepaste diensten

Hengelo: Zondag 7 februari: dienst aangepast voor doven en slechthorenden. Plaats: Stadionlaan 1. Aanvang: 10.30 uur. **Schriftlezing:** Joh. 4. Tekst: Joh. 4:39-42. Voorganger: ds. J.W. Boerma.

Zwolle: Zondag 7 februari: dienst aangepast voor mensen met een verstandelijke handicap in de Opstandingskerk (esdoornstraat). Voorganger: ds. J. Hagg. Aanvang: 14.30 uur. **Schriftlezing:** Gen. 50:22-26 en Ex. 2:1-10.

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. G. GUNNINK, DRS. I.D. HAARSMA,
DRS. P. HOUTMAN,
PROF. DRS. B. KAMPHUIS,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studenten f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland: f 149,00 per jaar (Europa zeept).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto).
De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

 de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0185-5191

WERK IN DE KERK: GOED WERK

B. van Zijlekom

M meditatief

Toen bad ik tot de God des hemels... En met krachtige hand vatten zij het goede werk aan.

(Nehemia 2:4,18)

Nehemia leren **we kennen** als een meelevend lid van de kerk, een **inspirende** broeder. Moet **u** eens horen hoe duidelijk **hij zijn** levensweg tegelijk ook **Wet** als Gods weg met hem.

Nood **leert bidden**. Nehemia was in nood. Het was aan zijn gezicht te zien: de situatie in Jeruzalem deed hem **enorm** veel verdriet! De ballingen waren al die jaren niet in staat geweest om de **tempelstad** weer op te bouwen. Weliswaar was de tempel herbouwd, maar de stad er omheen was nog altijd een immense chaos. En de Joden waren **daar** inmiddels aan gewend.

Schrik

Wat een bespottelijk toneel, de stad van God! En Nehemia zelf zat vast, ver weg, als schenker aan het hof van de Perzische **koning**. ... Het deed hem intens pijn; het ging **hem** aan **het** hart.

Maar koning Artasasta mocht **dat** niet zien. **In** de omgeving van de koning moest het altijd feestelijk zijn, daar moest vrolijk gelachen worden. Je zou de koning beledigen door met een somber gezicht in zijn omgeving rond te lopen...

Toch ziet Artasasta Nehemia's sombere blik. Wat een **schrik** was dat voor Nehemia toen de koning **hem** vroeg: "**Waarom staat je gezicht** zo somber?" Hoe zou dit aflopen?

Wanneer je zo hevig **schrikt**, **denk** je als mens ogenblikkelijk: **Hoe** red

ik **mij** uit deze situatie? Maar **wat** doet Nehemia: Hij bad tot de God des hemels...

Toegewijd

Prachtig, wat een geloof! Dan leef je dichtbij de **HERE** God. Zo was Nehemia toegewijd aan **God**. Op een ongelooflijk spannend moment, dat het **aankomt** op **goed** reageren, gaat hij eerst te rade bij **zijn** God. Want Hij leidt **mijn** leven!

Nehemia wist **het**. Misschien was dit **het moment** dat God voor hem de weg naar Jeruzalem zou **openen**. Maandenlang had hij daar samen met vrienden om gebeden en **misschien** geeft God nu het cruciale **moment**..?

En God geeft het! Het ongelooflijke gebeurt: een slaaf, de schenker van de koning mag als stadhouder naar Jeruzalem om **een** immense klus op te pakken: de **Joden** motiveren om de **muren** van hun **verwoeste** stad te herbouwen. Indrukwekkend is dat, zoals Nehemia biddend zijn weg zoekt en hoe God dan heel concreet verhoort!

Bemoedigend, om ook zelf in Gods koninkrijk biddend je **weg** te zoeken. Nehemia ging in Jeruzalem aan de slag om die stad **weer** herkenbaar Gods stad te laten zijn. De eredienst moest goed kunnen **functioneren** en de passende uitstraling moest er zijn.

Inzet

Hoe belangrijk is dat voor ons **eigenlijk**, het functioneren van de eredienst **en de naam van** de kerk, de **uitstraling**? Wiens roeping is het om de kerk een aantrekkelijke plaats te laten zijn waar wij **en ook**

buitenstaanders ons **kunnen** verwonderen over **Gods** liefde in Jezus Christus? Is dat **iets** voor de **dominee**? Voor de voorganger? Voor de kerkenraad? Of voor de **gasten**-wacht?

Nehemia vond het gewoon nodig dat het gebeurde. En wat had hij er veel voor over! **Wat** was hij intens gelovige, biddend op **wek** **geweest** naar zijn roeping...

Voorbeeldige inzet. Want net als **toen** in Jeruzalem zit het in Nederland de kerk **niet** mee. We delen in de kerk een geweldig geheim, maar wat een negatief beeld kunnen **mensen** van de **kerk** hebben. Wat **kun** je teleurgestelde mensen tegenkomen. De mooie dingen blijven **vaak** verborgen, maar trieste berichten halen **het** journaal.

Het goede werk

Nehemia, een gelovige broeder. Hij noemt **het** werk aan de **kerk**: "het goede **werk**". "Met krachtige hand vatten zij het goede werk aan", de herbouw van Jeruzalems **muren**. Dit is **wat** God wilde: **zijn** koninkrijk zichtbaar en herkenbaar op aarde. En dus wilde Nehemia **dat ook**. Inspirerend is dat!

Biddend zoeken naar je plek **in** de kerk, biddend meedoen en meewerken **in** de **kerk**, op zoek naar goed werk: **dan** gaat er een wereld voor je open.

Ds. B. van Zijlekom is predikant van de Gereformeerde Kerk van Pijnacker.

KONINGSKINDEREN ZIJN WE ALLEMAAL

Martin Jan de Jong

belde een koster naar Dit Koningskind.

Hij wist dat er een vakantie van onze organisatie binnen de grenzen van de kerkelijke gemeente was. Ik weet zeker dat hij de dingen prima voor elkaar wilde hebben. Hij informeerde daarom nog even: 'Weet u ook hoeveel koningskinderen er zondag in de kerk komen?'. Toen kon ik het toch niet nalaten te antwoorden: 'Ik hoop van harte dat de kerk zondag weer vol zit met koningskinderen'.

het bijzonder aandacht te vragen. Daarom de naam Dit Koningskind. Voor deze mensen met een handicap.

Stil worden

In 25 jaar is er veel veranderd. Mensen met een handicap doen op allerlei plaatsen mee in de samenleving. Ze gaan weer wonen in een omgeving met mensen zonder handicap. Ze werken en doen zinvolle dingen overdag. Ook voor mensen met heel ernstige handicap is bestaan niet meer op voorhand zin en uitzichtloos. In de kerkelijke gemeente zijn er aangepaste diensten en is er aangepaste catechese. Er is een predikant voor dove en slechthorende broeders en zusters. Heel veel mensen zetten zich in om mensen met een handicap een plek te geven. Er wordt gebeden. Veel steun wordt ook gegeven door lidmaatschappen en donaties. Dat zijn dingen waar je stil van wordt. God heeft ons veel gegeven. God geeft ons veel in een kerk. Het is fantastisch om te merken dat we dat ook buiten onze kerken kunnen laten zien. De vereniging Dit Koningskind heeft zich niet op een eiland willen plaatsen. Met andere verenigingen voor en van mensen met een handicap bepleit Dit Koningskind haar zaak bij overheden, verzekeraars, aanbieders, scholen, werkplaatsen. Kortom al die organisaties die dingen voor mensen met een handicap kunnen regelen. Je merkt dan dat mensen die onderlinge steun, die vaak zo vanzelfsprekend is, herkennen en bijzonder waarderen. Met een zekere jaloezie wordt daarover gesproken.

Wij zijn allemaal nodig

Onze God en Koning heeft nogal wat verschillende mensen 'op de wereld gezet'. Grote mensen – kleine mensen, blanke mensen – zwarte mensen, oude mensen – jonge mensen, mensen die heel hard kunnen lopen – mensen die heel snel zijn in een rolstoel – mensen die zichzelf niet kunnen voortbewegen, knappe mensen – lelijke mensen, knappe mensen – verstandelijk gehandicapte mensen. U begrijpt dat ik deze lijst nog heel erg kan uitbreiden.

Wat onze God nu een heel bijzondere God maakt dat Hij tegen al die verschillende mensen zegt: 'Jij mag mijn kind zijn. Ik wil jouw God, Vader en Koning zijn'. Hij plaatst Zijn verbond en ons geloof centraal. Als onze God al die mensen een plek wil geven zegt dat ook iets over hoe Hij wil dat wij met elkaar omgaan: mensen een plek geven. Of mals de titel van een recent boekje van de vereniging Dit Koningskind het uitdrukt, je moet 'Thuiskomen in de kerk'. Daar hoor je erbij. Daar is een

plekje voor je ingeruimd. Daar wordt voor je gezorgd. Daar mag je delen. Daar kun je dienstbaar zijn. Daar kun je leren en word je groot. Ook mensen met een handicap. De zo overbekende teksten over de hand, het oog en het oor die niet van elkaar kunnen zeggen: 'ik heb jou niet nodig' spreken duidelijk.

Moeite met elkaar

Toch, de hand heeft wel eens moeite met het zwakke verstand. Het linkerbeen vindt het rechterbeen toch wel heel eigenaardig met de grote teen aan de andere kant. Dat merken we dagelijks. Dat merken we al jaren. Tenminste iedere zondag worden we weer met de neus op de feiten gedrukt. Het valt daarbij natuurlijk niet mee om altijd voor iedereen maar weer open te staan. Er zijn zoveel mensen. Daarom is er 25 jaar geleden een vereniging opgericht met de naam 'Dit Koningskind'. Het bleek heel belangrijk om voor sommige koningskinderen heel in

De hand voor de open mond

Er zijn veel dingen waar we stil van worden. Tegelijk valt de **mond** ook vaak open van verbazing. Of sla je de hand voor de mond van schaamte. Vaak sluiten we **mensen** met een handicap nog steeds buiten bij activiteiten. Vaak zelfs onbedoeld maken we drempels. Een **gesprek** waaraan ze niet mee kunnen doen: ze begrijpen het niet, of misschien verstaan ze het wel **helemaal** niet. Een uitnodiging op **een plaats** waar een rolstoel niet kan komen. Verwijtende blikken in de kerkdienst als je **niet** steeds stil wilt of **kunt** blijven. Of: niets **doen** in de kerkdienst **omdat** er toch aangepaste diensten zijn.

In de samenleving moeten mensen met een handicap door **procedures** en formulieren om hulp te krijgen. **Dan** heb je **vervolgens** weer hulp en heel veel tijd nodig om door de formulieren en **procedures** heen te komen. Als je er al doorheen komt. Daar kun je heel erg moedeloos van worden. **Pesten**, plagen en schelden **zijn** aan de orde van de dag. Er wordt **nog** steeds gesproken over levensbeëindiging in verband met een **darmafsluiting** in combinatie met een handicap. **Mensen** met een handicap hebben nog **steeds** niet een vanzelfsprekende plaats. Daar moeten we **nog** iedere dag aan werken. Ook in de kerkelijke gemeente.

Er mee verlegen

Hierboven praat ik wel heel dierbaar over alles wat er gebeurt, wat we moeten en wat er allemaal niet gebeurt. Is het niet vaak zo dat we er wel heel graag willen zijn, maar ons zo **verlegen** voelen met de situatie. Iemand die niet praat maakt een gesprek niet erg vanzelfsprekend. Dan moet je soms heel veel doen, heel veel tijd nemen ook, om soms maar een heel klein beetje te begrijpen wat die ander bedoelt. Iemand die je steeds haar grote tong laat zien heeft het zo nodig dat niet steeds de tong het belangrijkste voor je is als je haar **aankijkt**. Men-

sen met lichamelijke handicaps hebben geen **ontwikkelingsachterstand**. Toch praten **mensen** heel gemakkelijk op een aparte manier **met hen**. '**Mensen** die anders zijn' dan anders, **geven** ons gemakkelijk een ongemakkelijk gevoel. We kunnen niet op onze gewoontes terugvallen. Het is dan heel **verleidelijk** om je er maar **aan** te onttrekken. Je voelt je **ermee** verlegen.

Verrijken

Mensen hebben ons iets te bieden. **Mensen** met een handicap **zijn** daarop geen uitzondering. Soms **moeten we** langer zoeken, soms **moeten we** wat beter ons best doen. Soms **ook** gaat het **allemaal zo vanzelf**. Mensen met een handicap zijn verschillend. Misschien nog wel **meer** verschillend dan mensen **zonder handicap zijn**. We onthouden onszelf veel wanneer we hun geen **plek geven** in de samenleving, in de **kerk**, in ons leven, in **ons** hart. **En denk** dan maar aan hele concrete **mensen**, mensen die je kent. Die profiteren er het meest van. Zo kunnen **we** het leven van onszelf en van mensen met een handicap **verrijken**. Zo kunnen we het leven **verrijken**, van heel bijzondere mensen **verrijken**, **want** 'Koningskinderen **zijn** we immers **allemaal**'.

Martin de Jong is directeur van de vereniging Dit Koningskind.

uit de kerken

Kerkenradendag

Het GVI organiseert op D.V. zaterdag 13 maart de eerste **kerkenradendag** in Zwolle. Twee thema's staan deze dag **centraal**: 1. het **functioneren** van de brede **kerkenraad**; 2. toerusting van **gemeenteleden** tot dienstbetoon: hoe **en wat**. Prof.dr. te Velde zal grondig ingaan op de moeiten van vele brede **kerkenraden** en **oplossingsrichtingen** **aanwijzen**. Ds. Luiten bespreekt de vragen **rond toerusting** en dienstbetoon, onderwerpen die steeds meer belangstelling krijgen. Drs. Bos gaat in op de **vraag** hoe je knelpunten **aan kunt** pakken. Daarna **kunnen** de deelnemers **kiezen** uit drie **seminars** en 12 workshops. Over onderwerpen als: wel/geen kerkplitsing; **ideeën** over de vergaderingen van de brede kerkenraad; groeigroepen, **jeugdpastoraat**, samenwerking ouderlingen en diakenen, omgaan met veranderingen in de kerk, **wijkgericht** werken, cursus pastoraat voor gemeenteleden, kerkenraad en gemeenteopbouw, **dienstgroepen** in de gemeente enz. Informatie bij het GVI: 038-4270400. Opgave uitsluitend bij de Reserfoon: 0328-622336.

DE REFORMATIE

Thema-nummer

"Gehandicapt en"

bel: 01 13 - 215591
voor extra nummers,
f 2,50 (excl. porto).

AANVAARDEN EN VERWERKEN

**Tekst: Alle H. Veltman,
bewerking:
Joop van der Wijngaard**

*Hoe komt het nu dat **ieder** mens weer anders reageert op **het krijgen** van een kind met een handicap? Dat sommigen in verwarring zijn of **het gevoel hebben verdoofd te zijn**. Hoe komt het dat anderen inwendig verbitterd of opstandig zijn over wat er in hun leven is gebeurd?*

De reden hiervan is dat de geboorte van een kind met een handicap een streep door je al niet bewuste verwachtingen. Dit kind had je niet verwacht en gewenst. Natuurlijk weet je dat er gehandicapte mensen zijn, maar dat jou dat overkomt? Je weet dat er geen toeval bestaat maar wat doe jij ermee als het jou toevallt? Vragen te over en meestal geen passend antwoord.

In dit artikel willen wij stilstaan bij een aantal gedachten over het acceptatieproces. Dat is niet alleen van belang voor ouders die een kind met een handicap krijgen, maar ook voor gemeenteleden en ambtsdragers. Immers, inzicht in dit proces geeft aanknopingspunten voor het omgaan met deze ingrijpende gebeurtenis voor zowel ouders als voor mensen die om hen heen staan. En meer specifiek voor hen die een taak hebben in pastorale begeleiding.

Ingrijpend

Het ouder zijn en het ouderschap (dit is de uitvoering van die taak) van een kind dat 'anders' is, verloopt niet zomaar vanzelf. Voor de meesten van ons is het een ingrijpende gebeurtenis die verstrekken de gevolgen heeft voor de rest van het leven. Een kind krijgen is op

zich al een heel bijzondere gebeurtenis, maar als het dan 'anders' is dan je had verwacht... had gewenst? Het kan ook anders gaan. Je hebt een kind gekregen dat gezond en sterk is, een kind dat plotseling ziek wordt of een ongeval krijgt met een ernstige afloop waardoor alles zal veranderen. Dan komen er veel vragen op je af.

Zonde

Soms hoor je algemeenheden, hoe waar ook, over zonde en gebrokenheid in deze wereld. Het is alsof je in een doolhof bent terecht gekomen! Kun je dan uit de voeten met de bijbeltekst dat de Here alles doet meewerken ten goede en dat je in alle dankbaarheid alles van Hem verwacht? En wat te zeggen van een verwijzing naar Job als je opstandig bent? Van de opmerking dat er altijd nog mensen zijn die het

zwaarder hebben dan jij? Hoe komt het toch dat het lijkt alsof de ene ouder er zo gebukt onder gaat en de ander de draad weer oppakt alsof er niks aan de hand is (of zijn die er niet?).

Het aanvaardings- en verwerkingsproces

Wat speelt er zoal een rol in het proces van het aanvaarden en verwerken? Dat proces verloopt via een aantal fasen. Deze fasen zijn niet altijd en overal en voor ieder mens hetzelfde. Dat heeft te maken met de verschillen tussen mensen onderling, de omstandigheden waarin men verkeert en de waarde en de betekenis die een kind voor hen heeft.

Het belang van de beschrijving van dit proces is gelegen in het feit, dat je hiermee kunt zien (omstanders) en aangeven (ouders), in welke fase ouders zitten (of gezeten hebben).

Elk mens is verschillend en daarom gaat ieder daar ook anders mee om. De verschillen kunnen per mens erg groot zijn, alhoewel in grote lijnen de meesten van ons zich hierin wel zullen herkennen.

De beginfase:

A: Er zijn al wel vage vermoedens. Hoewel de omgeving al wel iets ziet/merkt, ben je als ouders nog niet op de hoogte. Dat is het tijdstip waarop ontdekt wordt: "Mijn kind is anders dan andere kinderen". Maar wat is er aan de hand?

B: Hierop volgt een fase, waarin de onzekerheid kenmerkend is. Belangrijk is dat dit zo kort moge-

lijk duurt. Daarom is onderzoek en **diagnosestelling** van groot belang.

Dat is het tijdstip waarop bekend wordt: 'Mijn kind is ..., **mijn** kind heeft ...' De wijze waarop deze **mededeling** wordt **gedaan** en welke informatie wordt gegeven is van groot belang voor het verdere verloop van het proces. Mits mogelijk, is juiste informatie de basis om de werkelijkheid onder ogen te komen.

C: **Dan** is de **zekerheid** daar. Je weet **wat** er **aan** de hand is, **hoe**-wel de diepgang en de **betekenis** je nog voor een deel ontgaat. **Van** belang in deze fase is het **vragen** om **goede informatie** over aard, ernst en de gevolgen **van** het anders zijn (de handicap) van je kind. Juiste **informatie** en gerichte aandacht helpen bij het aanvaarden en vormen de basis voor een goede verwerking!

Nadat er zekerheid is, over de aard van het 'anders' zijn, komen de volgende **fasen/velden**:

D: Als het eerste besef tot je door dringt ben je nog geneigd om het te ontkennen. Wanneer je het eigenlijk niet kunt geloven dat **jou** dit 'overkomt', en wanneer je het ook niet wilt geloven, m1 je alles aanpakken om 'de waarheid' niet onder ogen te zien. Diep in je hart voel je het al wel en in je verstand begint het door te dringen. Maar je gelooft nog liever wat anderen (familieleden) **zeggen**, dat je **kind** er nog wel 'overheen' groeit. Of: 'nog een jaartje langer in deze klas en dan...'. Je hoopt: 'het trekt wel weer bij... ik was vroeger ook niet **zo'n** hoogvlieger', of iets dergelijks. Je hoopt nog dat je **morgen** zult opstaan en ervaren dat het slechts een boze droom **was**.

E: Maar het kan ook doorslaan in een werkelijk en hardnekkig ont-

kennen. Je kunt (wilt) het niet zien, je **hoort** het niet. **Dan** zijn er vaak gevoelens **van** verwarring, teleurstelling, verbijstering, ontredde-ning die zich aandienen die zo **sterk** zijn dat ze wel verdron- gen moeten worden. Waarom-vragen dienen zich aan. Onderhandelen in het gebed 'als ik nu eens...' Van de ene dokter naar de volgende psycholoog of goog. De hele omgeving ziet wat er aan **de hand** is maar jij zelf wilt (kunt) het niet zien, het is te groot, te moeilijk. Eigenlijk is het een laatste poging om te voorkomen dat de werkelijkheid doordringt en de stoppen zullen doorslaan.

Vanuit de zekerheid (C) kan men ook direct in de volgende **fasen/velden komen**.

Dit zijn de fasen van opstandig-**heid/boosheid** en het verdriet.

F: Je zou opstandigheid **kunnen** zien als een verbeterd **vorm** van ontkenning. Je vraagt je af **waar-**aan je schuldig bent, waarom jou dit 'overkomt'. Diverse **mensen kunnen** dan 'zondebok' worden en verwijten over zich heen krij-**ger**-zoals: artsen, psychologen, dominees, ouderlingen, onder- wijzers, enz.

Ook **kan** er een afkeer **zijn** t.o.v. het kind zelf. Zoiets mag natuur-**lijk** niet, waarop weer gevoelens van schuld en zondig-zijn bo- venkomen. Er komen vragen, zoals: 'Waarom doet de Here dit nu?' (H.C. zondag 10, artikel 13 NGB). Boosheid is altijd gericht op iets wat buiten je is en be- stemd voor wie je dit **heeft aan-** gedaan. **Wanneer** je de **opvatting** hebt dat het uiten van je boos-**heid** en opstandigheid zonde is dan **kun** je dit alleen voorkomen door je zelf te pantseren (te ver- harden) en alle gevoelens die zich in deze fase aandienen te **verdringen**. Daar heb je veel energie voor nodig, om die 'on-**gewenste**' gevoelens en emoties eronder te houden. Dan ligt de

verbittering op de loer.

Je kunt de niet geuite boosheid ook op jezelf richten. Daar **kun** je behoorlijk ziek van worden. Ook de **opvattingen** van de om-**geving**, over wat hoort en moet kunnen hier belemmerend **zijn** voor een goede verwerking. Veel wijsheid, die zich uit in **be-****grip**, **geduld** en vergeving is hier op zijn plaats. Sussen en afkeu- ren het tegendeel.

G: Als je niet in je opstandigheid of boosheid **blijft** steken, maar je opent voor de werkelijkheid, dient het verdriet zich aan. Dat is nodig, vooral wanneer het verlies van de waarde, die het **kind** **voor** je had, erg groot **was**. Verdriet is de eerste stap op weg naar een positieve aanvaarding. Beter gezegd, naar de verwer-**king**! Kenmerken in die fase zijn: teleurstelling, schaamte, schuldvragen. Ook zijn er, even- als in de **opstandigheidsfase**, symptomen mogelijk die zicht-**baar** worden in (psycho)somati-**sche** klachten, mals; migraine, hoofdpijn, duizeligheid, maag- en rugklachten, gevoelens van depressiviteit. **Opgekropte** boos-**heid** en ingeslikte tranen maken je dan ziek!

In het verdriet **kan** je ook tot ne-**gatieve** aanvaarding komen. Dit gebeurt vooral als je niets hebt gedaan (mocht doen) met je boosheid. Dit **kan** dan leiden tot **overbescherming** van het **kind** of tot het doen alsof er niks aan de **hand** is. 'Ik heb nu eenmaal zo'n **kind**, dus **moet** ik wel verder'. **Dan** wordt het kind wel aan-**vaard**, maar is het 'verlies' niet verwerkt. Het laat zich raden, wat dat voor gevolgen **heeft** voor persoonlijke 'psychische **gezondheid**', de **uitvoering** van het ouderschap en de **omgang** met andere mensen 'die er toch **niks** van snappen wat jij mee-**maakt**'.

Verdriet is de eerste stap naar aanvaarden én verwerken. Mensen met verdriet hebben

meestal geen therapie nodig maar troost. **Geen** troost(sussen) die snel wegleidt van verdriet en eigenlijk oproept om flink te zijn en maar niet te voelen. Trouwens, hoe **zou** Hij tranen **kunnen** afwissen als er nog nooit om gehuild is? Helen van de pijn gaat **alleen** via de weg van overgave en **loslaten**. **Acceptatie van de weg** die de **Heere met** jou en je kind gaat.

Het acceptatieproces

In het **aanvaardings-** en **verwerkingsproces** zijn, zoals we zagen, diverse fasen **aan te** geven. Je **zou** kunnen zeggen, dat dit de route is die je moet doorlopen, wanneer je kind **anders** is **dan** je had **verwacht en** gewenst. **Anders** gezegd: dat je kind niet **voldoet(n)(kan)** aan jouw verwachtingen en dat er een streep komt door jouw **beeld(en)** en **fantasieën m.b.t. zijn** en jouw leven en de toekomst.

Je zou het 'rouwen' bij het leven' kunnen noemen. Iemand die je dierbaar is **ontvalt** je. Dat is **dus** dat **kind** wat je in je fantasie graag wilde hebben, wenste. Maar in plaats **daarvan** ontving je **iets** geheel **anders**. Juist dat wat je niet wilde, **waar** je niet **voor** hebt gekozen als je het zelf voor het zeggen had. Het beeld hoe mooi het wel niet had kunnen zijn, staat in **schrijnend** contrast met de werkelijkheid. Dan komt de pijn naar voren.

Omgaan met pijn en verdriet

Daar moet je wel **mee leren** leven, het een plaats geven. Fantasieën en verwachtingen **m.b.t. je kind** prijsgeven en de werkelijkheid onder ogen zien is geen eenvoudige zaak. **Dan** komt de pijn **op** je af **over** alle gebrokenheid, in jezelf en in jouw **kind**.

Kun je omgaan met de pijn die het doet? Ben je een vechter of ga je gauw bij de pakken neerzitten? Vlucht je in een actief leven of sluit je je af voor de buitenwereld

om maar niet bepaald te worden bij de werkelijkheid? Mannen en **vrouwen** hebben **zo** hun eigen **manieren** om 'te overleven'. Je kunt zelfs in het huwelijk van elkaar vervreemden. 'Laten we er maar niet **meer** over praten, het is nu eenmaal zo, het helpt **niks** en er verandert **toch niets** om hier nu moeilijk over te doen!'. Aanvaarden, 'het is nu **eenmaal** een gegeven, dus **we** moeten wel verder', is een verstandelijke constatering. Maar het **zegt** nog niet dat je er **dan mee klaar bent**. De tijd om die teleurstelling te verwerken kan lopen van enkele maanden tot **enkele jaren**, dat is afhankelijk van hoe je ermee aan **het** werk (**kunt**) **gaat(n)**, of je werkelijk door je pijn heen wilt gaan. Mag je boos zijn? Mag je huilen? Kun je boos zijn? Kun je huilen? Het is duidelijk dat in al deze dingen karakter **een** grote rol speelt, m.a.w.: opvattingen over en het omgaan met boosheid en verdriet

Bij **sommigen** onder ons duurt het **een** leven lang, omdat ze verstrikt raken in de doolhof van het **leed**. Niet met hun boosheid uit de voeten **kunnen**. Het zelfs veroordelen als ongewenst. Dan hoeft **maar** iets te gebeuren of de pijn **van** de niet geheelde wond dient zich **weer** aan. Dan kom je nooit zo ver dat je deze gebeurtenis in je leven kunt ervaren **d's** iets dat meewerkt ten goede. Dan blijf je anderen verwijten. Hoe staat het met je geloofsleven? Ervaar je daarin steun, zorgt het ervoor dat je het aan Vader **kunt** overgeven? Beleid je met de mond (**het verstand**) dat niets 'bij geval' geschied maar ben je verbitterd in je hart (gevoel)? Misschien ben je **wei** boos op **Hem** en opstandig over wat **Hij** beschikt in je leven. Of is God geen liefde **meer** en **moet** dit werk **van** de duivel zijn?

Wat beïnvloedt het acceptatieproces?

Een aantal factoren **beïnvloedt** je **d's** mens. Dat wil zeggen, dat die factoren je een idee **geven**, wie je

zelf bent, wie de mens is en hoe je je **als** mens **behoort** te gedragen. Je **aanleg** en opvoeding die je hebt gehad en het klimaat waarin je bent **opgegroeid** zijn bepalend voor de **vorming** van je **karakter**. Je **W-**ter bepaalt of je in staat bent om tot **aanvaarden** en verwerken **te** **komen**. **Kun** je **omgaan** met boosheid en het verdriet dat hierbij gepaard gaat? **Hoe** **Hb** je **geleerd** om om te **gaan** met pijnlijke zaken in je leven? Moest je altijd flink zijn, je niet laten gaan en je beheersen? Of heb je geleerd om **van** je hart geen moordkuil te **maken**?

Daarnaast leerden **we** in onze **g e** loofsopvoeding wat de zin van ons bestaan is. Over zonde en schuld, straf en vergeving. Ook op dit terrein zijn er een aantal **zaken** die het aanvaarden en verwerken kunnen bevorderen of in de **weg** staan. **Zelfonderzoek** is hier de sleutel om **samen** met anderen je bewust te worden hoe je in het leven staat. Of de opvattingen en meningen die je hebt, dienstbare of tegenwerkende factoren zijn in het acceptatieproces.

Voorbeelden van een aantal persoonlijke en **maatschappelijke** factoren **zijn**: sexe, erfelijke aanleg, (talenten, mogelijkheden, beperkingen), gezin van herkomst (gezinsregels, opvattingen, **meningen**), opvoeding (karaktervorming in het gezin en elders), scholing (opleidingen enz.), geloof en **kerk** (waartoe is de mens op aarde, zingevingsvragen), **verenigingen/clubs** enz. (**persoonlijkheids**-vorming), cultuur en maatschappij-invloeden.

Deze factoren voorzien ons **van** een 'Godsbeeld', 'mensbeeld' en 'zelfbeeld'. Zo verwerven **we** een geloofs-, mens- en **maatschappijvisie**.

Maatschappij

We leven in een wereld (maatschappij) **waar** een bepaalde 'kijk' op de mens is en wie je zelf bent. Een wereld **waar** concurrentie en **prestatie** hoge **waarden** zijn. De lichamelijkheid, **wat** meer is dan d-

leen het lichaam, speelt ook een grote rol, want daarmee en daarvoor kun je relaties aangaan. Door relaties te leggen en te onderhouden word je (ben je) pas **mens**. Wat moet je met een lichaam dat zichtbaar misvormd of geschonden is? **Men** is uit op het technisch volmaakte, er is geen plaats voor onvolmaakte dingen. We leven immers in een wegwerpmaatschappij waarin onvolkomen leven niet gewenst is. 'Dat zo iets nog geboren of in leven gehouden wordt! In de genetische supermarkt worden de waren aangeprezen, je **kunt** zelfs kiezen!' Als je als mens zo'n 'kijk' op gehandicapten hebt dan schiet je tekort in de zingeving **van** de onvolkomen dingen op deze aarde. Het liefst willen we alle onvolkomenheid uitbannen, niet onder ogen zien. Zelfonderzoek op dit punt is goed! Hoe **kijk** jij tegen **het** leven **aan**? Hoe ga jij **zelf** om met het onvolkomene in je eigen leven? Want de gebrokenheid van de ander (je kind) houd je de spiegel voor van je eigen gebreken en tekorten.

De waarde en betekenis van een kind

Een **kind** betekent veel voor ouders. Het vertegenwoordigt voor hen een grote waarde. **Waarom** eigenlijk? Als wij trouwen gaan we er haast als vanzelfsprekend **van** uit dat we kinderen zullen krijgen. En natuurlijk gaan we ze dan beter opvoeden, of minstens net zo goed als we dat zelf hebben ervaren. Hoe waarde vol ze **zijn** wordt duidelijk als je ze graag wilt hebben en als je ze niet kunt krijgen. Maar wat maakt het nu zo waarde- en betekenisvol? Er zijn diverse 'waarden' en 'betekenissen' te noemen. Een **kind** is een zichtbare belichaming en verpersoonlijking **van** de liefde tussen twee mensen: het is een '**vrucht** van de buik', een beloning. Kinderen zijn een erfdeel van de Here. Het kind heeft je liefde en toewijding **nodig** en bevestigt en versterkt de liefdesband. Een kind is een bron voor versterking **van** je eigenwaar-

de: ouders zijn trots op hun **kind**. Je hebt nu meegemaakt wat het is een kind te baren. Je hebt nu bewezen een kind te kunnen verwekken. Het kind verkeert in blakende welstand (een knappe prestatie). Je voelt dat dit **kind** iets heel **bijzonders** is en dat het jou nodig heeft, **afhankelijk** is van je liefde en zorg. Een kind is een garantie voor de toekomst: de familienaam **blijft** behouden (stamhouder). Je projecteert je **wensen**, verwachtingen en fantasieën op je **kind**, hij/zij is de moeite waard om alles in te investeren.

fen kind met een handicap

Het valt te **begrijpen**, als een kind veel problemen geeft bij de opvoeding en begeleiding tot zelfstandigheid, dat daarmee 'de waarde' van het kind verandert. Het gehandicapte **kind** is niet dat kind wat je **wenste** en verwachtte en **kan** daar ook nooit aan voldoen. **Begrijpelijk** is het dat je **dan** niet van stonde aan overloopt **van** blijdschap. Dat je tijd **nodig** hebt om deze werkelijkheid onder ogen te zien, te leren leven met dit **kind** zoals het is. Het is dan ook belangrijk om als ouder bij je zelf na te gaan welke waarde het kind aanvankelijk (bij of voor de geboorte) voor je had en of je daarin bent teleurgesteld. De mate waarin 'de waarde' van het **kind** al of niet groot is, heeft te maken met de manier waarop je zelf in het leven staat, hoeveel eigenwaarde je hebt en welke rol het kind (de kinderen) daarin heeft (hebben).

Als laatste zijn nog enkele persoonlijke en **omgevingsfactoren** te noemen die de waarde van het **kind** **beïnvloeden**. Bijvoorbeeld: is er sprake van een erfelijke factor, is het kind gehandicapt geboren of dit (op latere **leeftijd**) geworden, is het het eerste (enigste) of (bijv.) het tiende kind, hoe sta je als man en vrouw tegenover **elkaar**, welke invloed gaat er uit van de omgeving (familie, **kerk**), in welke mate is het kind gehandicapt **en** is dit zichtbaar, hoe hanteer je het begrip straf, **schuld**, zonde?

Samenvatting:

De gen heeft een tweetal definities gemaakt, waaraan getoetst kan worden hoe het staat met de aanvaarding en de verwerking. Deze definities zijn als uitgangspunt genomen en op een aantal punten uitgebreid. Ze volgen tot besluit, omdat ze ook een goede samenvatting van de inhoud van dit artikel geven.

Aanvaarden: Bewust een **kind** met een handicap, dat niet verwacht en **gewenst** werd accepteren. Het kind gaat gewaardeerd worden als **levensverrijking**, **ondanks** alle pijn en zorg. Het kind mag er zijn! **Het krijgen** van een kind werkt meteen goede en leert om in overgave aan en afhankelijkheid van de Here te leven.

Verwerken: Ten koste van pijn **en** verdriet leren leven met een kind met een handicap. Wetend van en pleitend op de liefde van Christus, die **begrijpt**, geduldig is en vergeeft. Rouw is niet langer dominant meer. Er komt weer ruimte voor werkelijke dankbaarheid over Gods ontferming over en liefde voor ons.

Alle H. Veltman is regiomedewerker bij de vereniging Dit Koningskind. Daarnaast is hij als therapeut en supervisor werkzaam in de psycho-sociale hulpverlening in een eigen praktijk voor psychotherapie.

Joop van der Wijngaard is medewerker p.r. en voorlichting bij de vereniging Dit Koningskind.

DE GEREFORMEERDE IDENTITEIT

J. Douma

Wat voor inhoud en waarde heeft de gereformeerde identiteit als het gaat over verzorging van mensen met een verstandelijke handicap?

Voor mijn antwoord vraag ik aandacht voor instanties die bij deze vraag betrokken zijn, nl.

1) de ouders; 2) de bewoners; 3) de werkers en 4) de gereformeerde kerken.

De ouders

Laten we met de ouders beginnen. Het begin ligt in het gezin, waar we onze gehandicapte kinderen graag als ouders zo lang mogelijk blijven verzorgen. Kunnen we een kind niet langer thuis houden, dan is afscheid nemen meer dan 'een beetje sterven'. Ons hoofd zegt op de genomen beslissing ja, ons hart protesteert. En het kan jaren duren voordat de brok in de keel verdwijnt, die we krijgen als we onze kinderen na een weekend thuis weer terugbrengen. Van thuis naar het tehuis, dat scheelt slechts één letter. Maar er ligt tussen die twee woorden in de beleving van de ouders vaak een hele wereld. Waar komt ons kind terecht?

Geen wonder dat ouders dankbaar zijn wanneer er evidente aansluiting is tussen de sfeer thuis en die in de woonvorm: over geloof, hoop en liefde mogen zij in het zorgcentrum gelijke opvattingen verwachten als zij thuis erop na houden. Dat maakt de vervulling van hun doopbelofte gemakkelijker.

Het zou onjuist zijn te beweren dat een gereformeerde zorginstelling de vervulling van die doopbelofte voor onze gehandicapte kinderen pas mogelijk maakt. Wat zouden die

ouders daarmee aan moeten die genoodzaakt zijn hun kind uit huis te plaatsen en daarvoor dan niet in een van onze eigen instellingen terecht kunnen?

Om het extreem te stellen: wanneer onze invloed op het geestelijk klimaat van het betreffende tehuis nul komma nul is, komen we de doopbelofte voor ons kind ook na door alleen maar elke dag voor hem of haar te bidden.

We beseffen in zulke situaties dat we onze kinderen allereerst aan de genade van God moeten toevertrouwen. Dat moeten we uiteraard ook doen wanneer ze in een gereformeerd tehuis geplaatst zijn. Maar al is het nakomen van onze doopbelofte dus niet afhankelijk van de plaatsing van het kind – wij zijn als ouders heel dankbaar dat het vervullen van onze belofte daardoor zoveel gemakkelijker gemaakt wordt.

Er is onder ons de laatste jaren heel wat te doen over vormen van samenwerking met andere christenen op allerlei gebieden. Waar zij mogelijk is, is zo'n samenwerking vaak gewenst of zelfs geboden.

Ook in de gezondheidssector ontkomen we er niet aan. Maar bij alle verschillen zullen we het onderling hierover eens zijn. Hoe kwetsbaar-

der de mens, hoe belangrijker geestelijke geborgenheid voor hem is. Daarom zijn we dankbaar dat we onze kinderen jarenlang onder eigen vleugels kunnen houden en gereformeerd onderwijs kunnen laten geven. Daarom heeft het een even hoge prioriteit om onze meeste kwetsbare en minst weerbare kinderen geplaatst te krijgen in eigen gereformeerde tehuizen, uitgaande van 'Dit Koningskind'.

Bewoners

De gereformeerde identiteit van een zorgcentrum maakt van de bewoners geen buitenissige mensen. Hier zal gerespecteerd moeten worden wat in de Verklaring van de Rechten van Geestelijk Gehandicapte Mens (9 december 1975) opgenomen is: o.a. medische verzorging, revalidatie en begeleiding, een behoorlijke levensstandaard, deelname aan de verschillende vormen van het maatschappelijk leven, maatregelen tegen uitbuiting, misbruik en onterende behandeling. De moderne zorg voor de gehandicapten heeft hun positie aanmerkelijke verbeterd. Hun integratie in de samenleving wordt ook werkelijk nagestreefd tot de hoogte waarop zij mogelijk is.

Het zou vreemd zijn wanneer wij over gereformeerde identiteit spraken en die lieten opgaan in bidden, luisteren naar een bijbelverhaal en naar de kerk gaan. Hoe belangrijk die drie zaken ook zijn, zij vullen slechts een klein deel van de week. Voor de rest bestaat het leven van de bewoners vrijwel alleen uit zaken die niet typisch christelijk of gereformeerd zijn. Die zaken moeten overigens wel christelijk of gereformeerd behartigd worden. Wij

noemen de mensen die in een tehuis geplaatst zijn bewoners en geen kinderen, hoe kinderlijk hun mogelijkheden en hun gedrag vaak ook zijn. Wij pleiten vanuit onze gereformeerde identiteit wel voor geborgenheid, maar niet voor opgeborgenheid van mensen die elders nergens terecht kunnen. Zij wonen in ons midden en moeten als zodanig ook behandeld worden. De waarde die de gereformeerde identiteit voor de bewoners zal hebben, mag dus ook afgemeten worden naar de kwaliteit van hun verzorging. Of men in een tehuis bidt, is van groot gewicht; maar of het eten er smaakt, de bewoners goed begeleid, hun capaciteiten niet onderschat, maar ook niet overschat worden, is van niet minder gewicht. Het menselijke en het christelijke staan immers niet op gespannen voet.

Beschouwen we onze verstandelijk gehandicapten als mensen, dan beschouwen we ze als *zondige* mensen. Het is nodig dat wij voor hun rechten opkomen; maar niet minder dat wij hen op hun taak wijzen, hoe uiterst bescheiden die in de praktijk ook mag lijken. Ik las daarover een passage die mij bijzonder aansprak.

Het ging over bewoners die ten opzichte van de anderen om hen heen (bewoners, verzorgers e.a.) plichten hebben. Zijzelf zijn beeld van God, maar dat is de andere bewoner ook. De ander kunnen zij niet slechts als middel gebruiken om iets voor zichzelf te bereiken; laat staan dat ze die ander slechts als hinderpaal mogen zien. Bewoners moeten met elkaar rekening houden en belangstelling hebben voor de ander. Liefde moet wederzijds zijn.

Deze eenvoudige, maar voor gehandicapten en niet-gehandicapten vaak moeilijke opgave behoort evenzeer tot de oefeningen in de godzaligheid als bidden en naar de kerk gaan. Ook dat kan soms in een zorginstelling beter ontwikkeld worden dan thuis. Het gehandicapte kind is thuis iets bijzonders. Het ontvangt extra aandacht en wordt in

z'n zwakheden ook gemakkelijk, vaak te gemakkelijk, ontzien. Hier bevindt de gehandicapte zich onder gelijken en kan ook beter op zijn verantwoordelijkheidsbesef ten opzichte van de anderen worden aangesproken.

De gehandicapte zal in een tehuis vaak ook meer ondersteuning ontvangen voor de verdieping van zijn geloof. De gereformeerde identiteit vraagt erom, dat men binnen de woonvorm alles doet om hier het optimale te bereiken. Wat thuis vaak niet zo goed kan, kan hier beter. Als tenminste de werkers in deze sector niet zo zwaar belast worden of blijven als momenteel het geval. Ik houd mijn hart vast, als ik merk hoe weinig ruimte zij overhouden voor persoonlijke begeleiding.

De werkers

Ik ben daarmee reeds bij een derde groep: de werkers. Zij vooral zullen bepalend zijn voor wat ik zojuist over de christelijke geest en de christelijke sfeer heb geschreven. Zij zullen aangesproken mogen worden op de kwaliteit van het geleverde werk, maar daarvoor dan ook de mentale ruimte en de geestelijke training moeten ontvangen. Dit veronderstelt dat er met gekwalificeerd personeel gewerkt wordt, en wel in een dubbel opzicht gekwalificeerd. Werkers in deze sector moeten zoveel mogelijk geschoold zijn in het beroep dat zij uitoefenen. Anders doet een zorgcentrum tekort aan wat ik hierboven over de rechten van de gehandicapten heb geciteerd. Zorg voor mensen met een handicap is geen liefdewerk dat iedereen wel kan verrichten, als hij of zij goed gemotiveerd zijn. Anderzijds is het wel degelijk liefdewerk in een bijzondere zin. Geschoold zijn en liefde tonen moeten hier hand in hand gaan. Uiteraard moeten ieder christen zijn werk in liefde verrichten. Maar het maakt wel verschil of iemand achter het loket zit bij de Spoorwegen, en dagelijks duizend

zeer vluchtige contacten met mensen voor de betaling van een treinkaartje heeft, of dat hij dagelijks z'n werk verricht onder mensen met een handicap, die in tal van opzichten helemaal van hem afhankelijk zijn. Zij mogen aangesproken worden op hun invulling van de gereformeerde identiteit.

De inhoud van dat 'gereformeerde' valt voor honderd procent samen met wat waarlijk 'christelijk' is, en dat christelijk valt in deze context weer voor honderd procent samen met wat de Bijbel over liefde zegt. De werker zal hart voor bewoners moeten hebben, over wie hij vanwege hun geringe weerbaarheid macht kan uitoefenen, maar aan wie hij dienst moet bewijzen. Hij zal met hun nukken en kuren moeten omgaan in een zelfverloochening die de liefde van de ouders, toen zij nog voor hun kind zorgden, zoveel mogelijk benadert. Hij zal een sfeer moeten scheppen, die de warmte van het gezin zoveel mogelijk kan vervangen. Hij zal de tussenschakel moeten zijn tussen ouders en de bewoners, de kerk en de bewoners, de maatschappij en de bewoners. Hij zal primair het belang van de bewoners voor ogen moeten houden, maar tegelijk moeten beseffen dat hij slechts een tussenschakel is en b.v. niet de rol van de ouders kan overnemen.

Gevoeligheden die in het netwerk van al deze relaties zeker zullen optreden, moet hij weten te hantieren.

Dat is heel wat bij elkaar. Ik besef dat en haast mij te zeggen dat er altijd verschil zal blijven tussen hoe het behoort te gaan en hoe het in werkelijkheid gaat. Geen kritiek oefenen is slecht, maar overal de tekortkomingen aanwijzen eveneens.

De kerk

Tenslotte nog enkele woorden over de kerk en de gereformeerde identiteit van het werk ten bate van onze mensen met een handicap. Het spreekt vanzelf dat zij de band met

de **kerk** ter plaatse zo goed mogelijk voelen en kunnen beoefenen. De geestelijke verzorging wordt, evenals voor andere **bijzondere categorieën** in de kerk, op maat gegeven. En gelukkig zijn we ten aanzien van mensen met een mentale handicap een **stuk** gevorderd als we aan de laatste vijftientig jaar denken. Het besef is in **vrij** brede kring nu wel doorgedrongen dat speciale kerkdiensten voor mensen met een handicap geen overbodige luxe is, maar een normale zaak mag heten. Het is **een** illusie te denken dat elke gewone kerkdienst voor iedereen geschikt is, of voor iedereen geschikt kan worden gemaakt. Maar **wat** niet alle **weken** mogelijk is, kan van tijd tot tijd in speciale diensten nagestreefd worden. En dan niet voor een kleine **p e p** gehandicapten met een paar belangstellenden, maar in het midden van de gemeente. Waarbij dan geldt dat deze keer niet de gehandicapten, maar de niet-gehandicapten zich aanpassen. Ik heb het zelf nu vele malen meegemaakt en elke keer weer **gemerkt** hoe ook mensen zonder handicap van dergelijke diensten genieten. De psalmen **Davids** werden aangevuld met E en R-liederen en in het Godshuis werd de trom geroerd door mensen met een handicap. Hun behoefte aan beledend onderwijs en de spontane uiting van hun emoties kwamen aan hun **trekken**. En wat de dominees in hun aanpassing **aan de taal van kinderen** – zo goed en zo kwaad als dat dan gaat – **wisten** te zeggen, was naar de geest van de Schrift en tot eer van God.

Tenslotte

Gereformeerde identiteit moet een vast gegeven zijn; maar de **vormen** waarin zij gestalte krijgt, verschillen met de tijd waarin **men** leeft. Als belijder van de gereformeerde religie en als vader van een kind met een handicap, betuig ik mijn groot respect voor alles **wat** er met betrekking tot die **gereformeerde** identiteit gedaan wordt voor onze

gehandicapte gemeenteleden. Ik heb respect voor allen die zich **dagelijks** in deze afdeling van onze gezondheidszorg inzetten. Ik hoop ook dat veel jonge mensen onder ons zulk werk willen aanpakken. Nu al vragen ouders zich af, of de **werkdruk** en de aanhoudende bezuinigingen niet ten koste gaan van de tijd die voor individuele aandacht en geestelijke zorg moeten worden uitgetrokken. **Onze** instellingen **moeten** zich ook vanuit hun **gereformeerde** identiteit bezinnen op de vraag waar grenzen in de bezuinigingen niet mogen worden overschreden.

Dit artikel is een bewerking van de toespraak die ik in april 1994 hield bij de opening van Borgstede in Hardenberg.

Pmt. dr. J. Douma is emeritus-mieraar van de Theologische Universiteit te Kampen en woont te Hardenberg.

U UIT DE KERKEN

Beroepbaar*

Kandidaten:

H.B. Bondt, Oostercluft 59,8332 DB Steenwijk, 0521-516409
M.F. Verhoeff, Heemskerckstraat 91,8023 VJ Zwolle, 038-4541238
K van Hoek, Oudestraat 78-1,8261 CT Kampen, 038-3313568

Verder is beroepbaar

Dr. B.A. Zuiddam, Rutgerskamp 74,3853 ES Ermelo, 0341-563802
 Eveneens zijn **beroepbaar** de volgende predikanten:

C. van Breemen, Westercluft 192, 8332 AK Steenwijk, 0521-519008
J. de Wolf, Mignonpad 22, 3816 ET Amersfoort, 0334728793
P.F. Lameris, Curiestraat 42,7909 BT Hoozevee 0528-233481.

* Nieuwe opgaven en wijzigingen: H.Prins, tel. 038-3331335

Curadomi
Thuiszorg met hart en ziel

Curadomi. Thuiszorg vanuit een christelijke levensvertuiging. Pro-life verpleging en verzorging met hart en ziel. Voor hulpbehoevenden die méér willen dan alleen lichamelijke zorg. Vraag de brochure aan.

Bel voor hulp aanvragen tijdens kantoortijden
 (0318) 54 82 65 of 0900-82 12340 (44ct./min.)
buiten kantoortijden.

Curadomi
 Organisatie voor thuiszorg

BELEVINGSWERELD EN GELOOF

Berber Wesseling

Inleiding

Een handicap **betekent** dat bepaalde functies (motorisch, verstandelijk en/of zintuiglijk) beperkt zijn. Hierdoor ontstaat een meer of mindere mate van afhankelijkheid **van** anderen, om zo **gewoon** mogelijk deel te nemen aan het dagelijkse leven. De omgeving speelt een belangrijke rol in de mate **waarin een beperking** als een handicap wordt ervaren. Zo helpt een goed functionerende ringleiding slechthorenden **het** gesproken woord in de kerkdienst goed te kunnen volgen. Een **rolstoeltoegankelijk** kerkgebouw met een officieel **rolstoelsymbool**, maakt dat veel mensen met lichamelijke beperkingen (letterlijk) beter binnen **kunnen** komen. De omgeving **kan** drempels opwerpen, maar ook weghalen. In dit artikel **wordt** aandacht besteed aan **enkele** accenten die van belang zijn voor **mensen** met een verstandelijke handicap. Accenten die het ook voor hen mogelijk maken, om een kerkdienst te **begrijpen** en zich geloofszaken eigen te maken.

Een enkele karakteristiek van een verstandelijke handicap

Mensen met een verstandelijke handicap maken meestal de vele *ontwikkelingsstappen* in de *normale volgorde, alleen veel langzamer*. Ook bereiken ze cognitief niet het vermogen om abstract te **kunnen** denken (d.w.z. denken over iets zonder gebonden te zijn aan de concrete situatie of tijd; meestal in de normale ontwikkeling zichtbaar bij kinderen vanaf een jaar of 10). Soms verloopt een deel van de ontwikkeling bij **verstandelijk** gehandicapten wel anders. Mensen met een verstandelijke

handicap zijn allereerst als mens uniek en hebben **hun** eigenaardigheden en **hun** eigen aardigheden. **Individualiteit** is belangrijk. Wat is het *(levens)verhaal* van dit **kind**, van deze man of vrouw. Welke betekenissen verleent hij **(zij)** aan z'n wereld. Deze betekenissen zijn sterk gekleurd door de persoonlijke **geschiedenis**. Het is van belang zoveel mogelijk aan te sluiten bij (persoonlijke) gebeurtenissen die iemand kent. Een gedegen persoonlijke kennismaking gaat vooraf aan een goede catechese.

Een handige vuistregel is gedrag van een verstandelijk gehandicapte te vergelijken met gedrag dat bij kinderen voorkomt, maar dan op een jongere leeftijd. Wanneer dit zo is, kan hierbij aansluiting worden gezocht. Wel onder de voorwaarde dat rekening wordt gehouden met de werkelijke **leeftijd**. Een al wat ouder iemand met een verstandelijke handicap, **kan** niet zomaar op dezelfde manier aangesproken worden als een kind met een vergelijkbare verstandelijke leeftijd. Hij heeft immers meer levenservaring.

Manieren om ervaringen te ordenen

Met sommige mensen met een verstandelijke handicap **kunnen** wij niet of moeilijk communiceren. Wij begrijpen hen niet en zij worden niet begrepen. Zij hebben een ander **communicatiepatroon**. Niet verstandelijk gehandicapten hebben nogal wat behoeften en normen die ze vaak zonder nadenken **ook** laten gelden voor mensen met een (meestal) ernstige handicap. Die lopen daar gemakkelijk op stuk.

Voor iemand met een verstandelijke handicap is de alledaagse werkelijkheid vaak onzeker, met veel onvoorspelbare gebeurtenissen. Hij be-grijpt het niet. Hij heeft er minder grip op. Hij heeft iemand nodig die hem zekerheid biedt. Iemand die in zijn plaats de informatie opneemt en vertaalt in **begrijpelijk** informatie. Dat kost vaak veel meer tijd dan wij ervoor (willen) **nemen**.

Ieder mens ordent zijn ervaringen op vier manieren. Kinderen leren in de loop van hun ontwikkeling alle vier manieren te **gebruiken**. Afhankelijk van de **ernst** van de verstandelijke **beperkingen**, kunnen mensen met een verstandelijke handicap zich een of meerdere **manieren** eigen **maken**.

Ervaringen ordenen via je lichaam is de eerste en meest basale manier. Kinderen tot ongeveer twee jaar leren van alles via hun lichaam. Door te **bewegen**, door voorwerpen in hun mond te stoppen, door te manipuleren met speelgoed. Mensen met een zeer ernstige verstandelijke handicap ordenen ervaringen alleen **lichaamsgebonden**. Ze ervaren iets door het letterlijk aan den lijve te ondervinden. Ze **kunnen** zich geen voorstelling maken van iemand die niet aanwezig is. Bij meervoudig gehandicapte **kinderen** en ernstig verstandelijk gehandicapte kinderen speelt tactiel contact (via de **tastzintuigen**) een belangrijker rol. Tijdens het verzorgen wordt contact gemaakt door middel van lichaamsspelletjes, strelen, zingen, **lichaamsdelen** aanraken en benoemen. Sensaties **kunnen** opgedaan worden door mobiles boven het bed, muziek, voorwerpen laten voelen, enzovoorts.

Associatief leren is de tweede manier. Gebeurtenissen worden met elkaar in verband gebracht, in reeksen gezien. De ene gebeurtenis **kondigt** als het ware de volgende aan. Variaties in vaste patronen moeten worden voorbereid. Dat kost tijd. Voor **verstandelijke** gehandicapten kost dit **vaak** veel tijd en veel moeite. **Soms** verstarren vaste patronen **en** kunnen mensen veranderingen slechts moeizaam accepteren. **Goede** gewoontes **en** **herkenningspunten** geven steun. Dat is vertrouwd. Een dominee in een fantasiepak is **soms** geen dominee meer. En het lezen **van** een aangepaste geloofsbelijdenis, deed iemand met een verstandelijke handicap opmerken: 'Dit is geen echte **kerk**, want het **was** anders.'

Verreweg het grootste deel van mensen met een verstandelijke handicap ordent **z'n** ervaringen op een associatieve manier. Zij zijn vaak erg gehecht aan vaste patronen en voorspelbare gebeurtenissen. Zo werd er tijdens een **fietsreiktocht** een **picknick** gehouden. Iemand stelt voor de maaltijd met lezen en zingen te **beëindigen**. Dat valt niet bij iedereen in goede aarde. Je hoort na afloop te danken. Het gewone patroon was doorbroken. **Een** vaste indeling van een catechese-uur of vaste onderdelen in de liturgie, als het zingen van de geloofsbelijdenis, geven veel steun. Kleine variaties op een vast patroon kunnen dan begrepen worden **en** ongewenste verstarring wordt voorkomen.

Keuzes maken en organiseren is de derde manier. Dit vraagt overzicht van de situatie en de keuzemogelijkheden. Belangrijk is dat het aantal keuzemogelijkheden niet te groot is. Met andere woorden: heeft iemand overzicht, dan kan **hij** ook de **keuzemogelijkheden** overzien en een keuze maken. Een verstandelijke gehandicapte **kan** uitstekend keuzes maken, wanneer iemand hem ondersteunt bij het **overzien** van de situatie en (het **aantal**) keuzemogelijkheden.

Creatief omgaan met **structuren**, zelf **vormgeven** aan structuren is de vierde **manier** waarop **ervaringen** geordend kunnen worden. Min of **meer** los van de bestaande concrete werkelijkheid nieuwe vormen ontwikkelen. Dit veronderstelt dat iemand **abstract** kan denken. En daar manifesteert zich de **verstandelijke** handicap. Het kunnen denken in **abstracties** schiet tekort.

Belangrijk is dat de omgeving voor iemand met een verstandelijke handicap voorspelbaar is op zijn of **haar** **orderingsniveau**. Hier gaat vaak veel **mis**. Er worden te hoge eisen gesteld of juist te lage eisen.

Geloof en verstandelijke handicap

Een verstandelijke handicap is een deel-handicap. Geloven is een totale levenshouding. Liefhebben met heel ons hart, heel onze ziel, heel ons verstand en al onze kracht. **Beperkingen** in verstandelijke vermogens vormen geen beletsel voor het kunnen geloven. Gelet op de geestesgaven uit 1 Cor. 12 kunnen wij onder de indruk **raken** van wat vele mensen met een verstandelijke handicap kunnen **geven**. Het verstand mag dan beperkt zijn, in andere opzichten kunnen ze **voluit** functioneren. Soms zo, dat **we** er jaloers op kunnen zijn of positiever gezegd van hen kunnen leren.

Waar moeten en kunnen accenten gelegd worden om aan te sluiten bij de belevingswereld van verstandelijk gehandicapten? De onderstaande accenten **zijn** overigens niet exclusief van belang **voor** verstandelijk gehandicapten.

Concreet maken

Mensen met een verstandelijke handicap denken binnen de aan hen bekende wereld. Zo werd **aan** **Henk** (18 jaar) gevraagd **wat zijn** plaats **was** in de **kerk**. Degene die dit vroeg bedoelde dit in figuurlijk opzicht. Voel je je thuis in de gemeente? Kun je meedoen **met** **bijbelclubs** en dergelijke? Maar **Henk** begreep de vraag heel letterlijk.

Zijn antwoord was: 'Ik zit altijd naast ome Jan, op de achterste rij.' Abstracte begrippen als **vertrouwen** op, genade, vergeving, enzovoorts, moeten concreet gemaakt worden in hun eigen leven. Visuele ondersteuning en aansluiten bij bekende ervaringen **zijn** hierbij belangrijke hulpbronnen. Zo **kan** een begrip als rechtvaardiging als volgt worden uitgebeeld. Je gaat staan in een kamer. Je zet **iemand** met enige **tussenruimte** tegenover je. Je kunt **elkaar** recht aankijken. Je ziet hem zoals hij is. Hij **kan** zich nergens achter verstoppen. Open en bloot staat hij daar. Dan schuift er iemand tussen. Die dekt hem, onttrekt hem aan mijn gezicht. Zo **kijkt** de Here God via en door Christus heen **naar** ons. Christus dekt ons. God kan ons nooit meer zien zonder eerst Christus te zien. Om Hem, die voor mij **schuift** en tussen treedt als Middelaar **krijg** ik toegerekend wat Hij voor mij gedaan en **verdiend** heeft.

Aanspreken en laten (mee)beleven

Spreek meerdere **zintuigen** aan. Iemand heeft dan meerdere mogelijkheden **om** het nieuwe te verankeren. Bijvoorbeeld: een plaatje of voorwerp bij een **verhaal** (zien en horen), of iets voordoen, erbij **vertellen** en het na laten doen (**zien**, horen en ervaren). Hierbij dient ook aandacht te zijn voor zaken die niet direct met de inhoud te maken hebben. Hoe is de sfeer? Is het warm of juist koud? Hoe is de ruimte ingericht? Is het er goed toeven? Wordt er gezongen? Zijn er bekende en geliefde liederen bij? Is de **verteltoon** prettig? Is er **na** de dienst een kopje koffie? Is er **ruimte** voor onderlinge begroeting en ontmoeting: fijn om je weer te zien? Wordt er gebruik gemaakt van gaven van mensen met een verstandelijke handicap? Wordt er gezocht naar inventieve en creatieve mogelijkheden? **In** het inschenken van de koffie op een **gemeentever-**

gadering? In het **uittypen** van een liturgie? In het onderhoud van de tuin van het kerkgebouw?

Korte spanningsboog

Is er aandacht voor een juiste balans tussen inspanning en ontspanning? Is er evenwicht tussen het opnemen, het verwerken en het teruggeven van het geleerde tijdens de catechese? Wat is de kern van de boodschap? Wat willen we overdragen? Wordt dat beperkt tot één boodschap die op verschillende manieren voor **het** voetlicht komt? Wordt de boodschap geconcentreerd en niet gereduceerd? Is tijdens de bijbelstudie alles gericht op die ene boodschap? De liederen, het vertelde, het gesprek, de voorwerpen en de platen ter ondersteuning, enzovoorts?

Gebruik van rituelen en symbolen

Belangrijke gebeurtenissen in ons geloofsleven of in ons leven in een gemeente, gaan gepaard met symbolen en rituelen. Mensen met een verstandelijke handicap ontleen hier steun aan in hun geloofsleven. Symbolen zijn **zichtbare** en **tastbare tekens** die naar geloofsgeheimen verwijzen. Bijvoorbeeld **het brood en de wijn van het Avondmaal** en het water van de Doop. Rituelen zijn bepaalde daden of handelingen. Bijvoorbeeld **het vouwen van de handen** als we bidden. Rituelen helpen ons belangrijke momenten in ons leven te maskeren. Je kunt het niet **zomaar** vergeten.

De 3 H's: herhaling, herkenning, herinnering

Herhaling geeft herkenning en vergemakkelijkt de herinnering. De herinnering wordt gemaaid en gevoed doordat meerdere zintuigen aangesproken zijn. Er echt bij **stilaan**. Meerdere ankers hebben om belangrijke gebeurtenissen niet te vergeten. **Horen**, zien, voelen, beleven. Steeds dezelfde blijde boodschap. Daar raken we immers nooit van verzadigd? Steeds weer en steeds als nieuw horen: Hij is onze

Vader, onze God. **Altijd** maar weer **zingen**. Hoe fijn is het dat je dit met elkaar doet. Wat een blijde gevoelens roept dit op. **Herhaling om te herkennen en te herinneren**. Wordt op de bijbelclub of de catechese de **kerkdienst van** komende zondag voorbereid? Of andersom? Is er afstemming **tussen** de stof van de catechese en de te **houden** of **gehouden** kerkdienst?

Aangesproken worden

Het verlangen naar **het** eens **zal** alles **nieuw zijn**, **verlangen** naar **volheid**. Soms proeven we daar iets van, **wanneer** we samen **zingen**. Samen **zijn** in de naam van Jezus. Verlangen naar God, daar **wil ik**

een kind van zijn. In Hem heb ik een onbegrensd vertrouwen. Dat verlangen kunnen we **ook** delen met **mensen** met een verstandelijke handicap. Wanneer we moeite doen om aansluiting te zoeken bij wie zij zijn, bij hun beleavingswereld. En van daaruit op weg gaan.

Voor verdieping van hetgeen in dit artikel is beschreven, is bij het Centraal Bureau van Vereniging Dit Koningskind een literatuurlijstje verkrijgbaar.

Het bovenstaande artikel is een bewerking van de bijdrage van mw. drs. Berber Wesseling op de thema- en studiedag aangepaste catechese van 14 februari 1998 jl. in Amersfoort.

Berber Wesseling is pedagoog en adjunct-directeur van de vereniging Dit Koningskind. Tevens is zij als docent verbonden aan de Hogeschool Holland in Diemen.

STRIJD MEE VOOR GEZONDE ZORG!

Wat zwak en kwetsbaar is, neem je in bescherming. Vuur is uitlosgisch. Maar in de huidige gezondheidszorg is de beschermwaardigheid van het leven niet zo vanzelfsprekend; denkt u maar aan levensbeëindiging bij mensen die hun wil niet (meer) kenbaar kunnen maken.

Daarom is de Nederlandse Patiënten Vereniging opgericht. Een christelijke vereniging die zich inzet voor gezonde zorg en opkomt voor de belangen van mensen in een kwetsbare positie. Of ze nu ongeboren of hoogbejaard zijn, ziek of gehandicapt: ieder mens mag er zijn!

De Nederlandse Patiënten Vereniging behartigt zowel individuele als collectieve patiëntenbelangen, geeft adviezen en voorlichting en biedt bijstand in de vorm van thuiszorgprojecten en plaatselijke en regionale steunpunten. Voor medisch-ethische vragen ronds het levenseinde is 24 uur per dag het NPV-Consultatiepunt bereikbaar (0318-547878).

Word lid!

De NPV strijdt voor een gezonde gezondheidszorg. Want is zo'n kostbaar geschenk als het leven het strijden niet meer dan waard? Doe daarom mee en word lid. Want hoe meer leden de Nederlandse Patiënten Vereniging heeft, des te beter er naar ons geluisterd zal worden.

Ja, ik doe mee!

Ik word lid van de Nederlandse Patiënten Vereniging.

Ik betaal f ..... per jaar (minimumbijdrage f 15,-; jeugdleden, studenten en 65+-ers f 10,-). Ik ontvang elk kwartaal het blad Zorg.

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Handtekening: _____

Wacht met betalen tot na ontvangst van de acceptgiro.

Bon in ongefrankeerde, gesloten enveloppe opsturen naar:

Nederlandse Patiënten Vereniging, Antwoordnummer 1155, 3900 VB Veenendaal

U kunt bellen voor meer informatie: (0318) 547888.

Het **deputaatschap** 'aangepaste diensten voor mensen met een verstandelijke handicap', heeft op basis van haar opdracht een brochure uitgegeven.

De opdracht van de Generale Synode te Berkel (1996) luidt:

'de voorhanden zijnde richtlijnen en aanbevelingen ter beschikking stellen aan de kerken'

De brochure heeft als titel 'Feest voor iedereen'. Het **deputaatschap** hoopt dat de kerken met deze brochure voldoende materiaal aangelevert krijgen om de kerkdienst te maken tot een voor iedereen feestelijke samenkomst, met speciale aandacht voor de broeders en zusters die de synode met haar besluiten op het oog heeft gehad.

De brochure is geen **wetboek** maar een **werkboek**. In de brochure worden de ontwikkelingen geschetst rond aangepaste diensten binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Al in 1979 werd aandacht gevraagd voor speciale samenkomsten. Sinds 1988 werden op meerdere plaatsen samenkomsten of diensten belegd voor mensen met een verstandelijke handicap. Een en ander leidde ertoe dat deze zaak van verschillende kant voorgelegd werd aan de **synode van Ommen** (1993). In de brochure staat beschreven welke besluiten de synode van Ommen (1993) en later de synode van Berkel (1996) namen. **Weke richtlijnen** daaruit **voortkwamen**, staat eveneens in de brochure vermeld.

Voor commissies die aangepaste diensten of de diensten met aanpassingen voorbereiden staan in de brochure belangrijke aandachtspunten. Het gaat dan om zowel prakti-

sche zaken als de toegankelijkheid van het kerkgebouw en parkeermogelijkheden als om de inhoudelijke invulling van de dienst.

Met hulp van **sponsors** is deze uitgave in de **vormgeving** ook enigszins aangepast. Met behulp van kleur en illustraties is het een prettig leesbare brochure geworden.

Aangepaste formulieren

Van het **Doopsformulier**, de Tien Geboden, het formulier voor de Openbare Geloofsbelijdenis en een **Apostolische Geloofsbelijdenis** zijn aangepaste versies beschikbaar. Hierbij is dankbaar gebruik gemaakt van versies die al in den lande in omloop waren. Overigens blijkt een aangepaste versie van de Apostolische Geloofsbelijdenis veelal niet noodzakelijk te zijn, omdat deze vaak gezongen wordt. Momenteel wordt nog gewerkt aan een aangepaste versie van het Avondmaalsformulier.

Voorbeelden:

Aangepast versie van het Doopsformulier.

Gemeente van onze Here Jezus Christus.

Wij allemaal, groot en klein, zijn zondig al vanaf dat we geboren zijn. Daarom is de Here God boos op ons. Wij kunnen zo nooit bij de Here leven. Dat kan alleen als we helemaal nieuw worden.

Dat kun je zien als er een kindje gedoopt wordt. Want als zo h kindje gedoopt wordt met water, dan is het net of heb gewassen wordt, omdat het vuil is. En dat is ook zo. Het kindje is vuil door de zonde. En de Here God laat dat aan ons zien

door de doop. Dan weten we het ook weer voor ons zelf. Wij zijn ook vuil door de zonde en de doop laat zien, dat we onszelf niet schoon kunnen maken, maar dat alleen een ander dat kan doen. En dat is de Here Jezus...

Aangepaste versie van de Apostolische Geloofsbelijdenis.

- I 1. Ik geloof in de Here God, onze Vader, die alles gemaakt heeft: de zon, de maan en de sterren, de wolken, de bomen en de bloemen, de vogels, de dieren en de mensen.
- II 2. Ik geloof in Jezus Christus, onze Heer, de Zoon van God.
3. Hij werd geboren in de stal van Betlehem.
4. Hij heeft geleden en is gestorven aan het kruis op Golgotha en daarna is Hij belevan.
5. Maar na drie dagen is Hij weer opgestaan uit de dood.
6. Ik geloof, dat de Here Jezus naar de hemel is gegaan en dat Hij daar onze Koning is.
7. En dat Hij zal terugkomen op aarde om dles nieuw te maken.
- III 8. Ik geloof in de Heilige Geest, die gekomen is op her Pinksterfeest en die wil wonen in onze harten.
9. Ik geloof een christelijke kerk, waarin Gods kinderen bij elkaar horen.
10. Ik geloof & de Here onze zonden wil vergeven.
11. En dat wij straks een nieuw lichaam zullen krijgen.
12. En altijd bij de Bere Jezus mogen zijn. Amen.

Aangepaste versie van de Tien Geboden.

Ik ben de **HERE**, jullie **God**.

Ik heb jullie uit Egypte bevrijd, waar jullie slaven waren.

1. En omdat Ik jullie God ben, **moet je geen** andere goden bedenken.
2. Je mag van **Mij** geen beeld **ma-**ken, **w** ook **niet** iets anden bedenken en dat **aanbidden**, daarvoor buigen, want ik **ben de HERE**, jullie God. ik verdraag zoiets **niet**. Ik **zal straffen wie daarmee** begint en daarmee doorgaat. **Maar wie** Mij dient, wie **van** Mij houdt en doet wat Ik, die zal **ik** liefhebben en dat **zùl je merken!**
3. Gebruik **Mijn** Naam niet zomaar. **Zeg** niet zomaar "God", vloek niet. **Maak** Mijn Naam niet te schande door wat je **zeft** of doet. Ik **zal straffen** wie dat toch **doet**.
4. **Zes** dagen werken is genoeg. De zevende dag is een dag **van** rust en feest voor Mij, de **HERE**, jullie God. Op de zevende **dag mag** je rusten van je **werk; dat heb Ik, de HERE, ook gedaan** toen ik de wereld geschapen heb.
5. Je moet je vader en moeder in ere houden. Dan zal het goed met je **gaan**.
6. **Je mag niet doden en niet levensgevaarlijk** doen.
7. Je moet elkaar trouw blijven als je **trouwt**.
8. **Je mag niet stelen**.
9. Je mag geen kwaad **spreken** van een ander.
10. Wees tevreden met wat je hebt en wees **niet** jaloers **op** een ander.

Aangepast formulier voor de openbare geloofsbelijdenis.

(Alle **namen** worden voluit voorgelezen) -

Geliefde broeders en zusters in onze Here Jezus Christus,

Jullie zijn kinderen van God. Dat

heeft hij jullie **beloofd** bij je doop. Hij **heeft** toen ook beloofd, dat Hij goed voor jullie zorgen zat En jullie **weten**, dat de Here Jezus ook voor jullie zonden gestorven is. Jullie staan hier nu voor deze God en voor Zijn **gemeente** om belijdenis af te leggen van jullie geloof. Daarna mogen ook jullie aan het avondmaal.

Ik stel jullie nu vijf vragen. Als ik daarmee klaar ben, mogen jullie een eerlijk antwoord geven.

1. Geloven jullie dat de bijbel het Woord van God is?
2. Geloven jullie in de God van je doop: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest?
3. Geloven jullie dat God je zonden vergeeft omdat de Here Jezus ook voor jullie zonden geleden heeft en gestorven is? En willen jullie daarom graag avondmaal vieren?
4. Geloven jullie dat God ook jullie liefheeft en beloven jullie dat je Hem zult liefhebben en dat je zult doen wat Hij wil?
5. Beloven jullie te luisteren naar de kerkenraad als die jullie wil helpen om aan Gods Woord gehoorzaam te zijn?

(.....), wat is hierop jouw antwoord? - Ja.

(.....), wat is hierop jouw antwoord? - Ja.

Onze goede God heeft uit genade ook jullie geroepen tot zijn eeuwige heerlijkheid. Hij zal altijd voor jullie zorgen. Hij zal jullie sterk maken en vasthouden in het geloof. Hij heeft alle macht, voor altijd en eeuwig! Amen.

In de formulering zijn we ervan uit gegaan, dat meerdere broeders en zusters tegelijkertijd belijdenis doen. Deputaten geven het advies bij de openbare geloofsbelijdenis

niet beide formulieren te gebruiken, maar een keus te maken nissen het "gewone" formulier en het aangepaste formulier.

Verslag studiedag 18 april 1998

Een maal per jaar wordt een studiedag georganiseerd voor mensen die als predikant, als ambtsdrager of als commissielid betrokken zijn bij of geïnteresseerd zijn in aanpassingen van diensten voor mensen met een verstandelijke handicap. Van de studiedag die op 18 april 1998 is gehouden is een verslag beschikbaar. Dit verslag bestaat uit de hoofdpunten van het verhaal over geloofsbeleving en geloofsbegeleiding van mensen met een verstandelijke handicap, van ds. P. Brongers (geestelijk verzorger van 'De Zijlen' te Tolbert). Daarnaast is er een kort verslag van de bespreking.

Uit de bespreking:

Waar het gaat om de eredienst moet je de dienst in zijn totaliteit in ogenschouw nemen. Allerlei aspecten zijn dan van belang om mensen met een handicap op hun niveau mee te geven dat ze thuis komen, zich thuis mogen voelen in de kerk. Ze zitten bijvoorbeeld op de eerste rij. De dominee staat dichtbij. Het taalgebruik geeft herkenning. Denk na over de associaties die je gebruikt en de beelden die dit mogelijk op kan roepen bij mensen met een verstandelijke handicap (gewenst of ongewenst). Mensen ontmoeten die je kent (je broeders en zusters). Bij de erediensten is het bij elkaar zijn als gemeente van Christus met daarin de wederzijdse ontmoeting ook belangrijk. Ik mag hier zitten! Dat komt in veel zaken tot uitdrukking. Bijvoorbeeld samen zingen, erbij horen doordat je aangesproken wordt en je aangesproken voelt, de gemeenschappelijke ruimte waarin je verkeert. Niet alleen wat er gezegd wordt, maar ook hoe het gezegd wordt is van

belang. Onze ondertoon is dezelfde als die van mensen met een verstandelijke handicap. Ook wij verlangen naar geborgenheid/veiligheid. In de kerkdienst is er stof tot denken, stof tot voelen en stof tot doen. Niet te snel tevreden zijn met een beetje sfeer. Weke boodschap je overdraagt is ook belangrijk.

Alle uitgaven zijn te bestellen bij het Centraal Bureau van Dit Koningskind, tel. 030-2363788 of email: koningsk@worldonline.nl

'Feest voor iedereen' kost f 7,50 (excl. portokosten). De aangepaste formulieren en het verslag van de studiedag zijn verkrijgbaar tegen kopieer- en portokosten

Berber Wesseling is pedagoog en adjunct-directeur van de vereniging Dit Koningskind. Tevens is zij als docent verbonden aan de Hogeschool Holland in Diemen.

AANGEBODEN:

De Reformatie en Geref. Kerkblad (uitg. Boersma) vanaf 1968
Alberts, Utrecht,
tel. 030 - 2710336

Bert en Jannie Slingerland Mijn kleine zuster

Ons gehandicapte kind in de christelijke gemeente

De auteurs vertellen ontroerend over hun gehandicapte meisje Maria, ook via gedichtjes en prachtige beelden.

92 blz. f 17,⁵⁰

Spelend

de wonders
wereld
ontdekkend

je
hebt
dat bijzondere
in je

dat voor jou
al
het
wonderlijke
wonderlijk
blijft

Jannie Slingerland en
G. Hette Abma

Vaders kind

Ons gehandicapte kind
doet belijdenis

'Omdat ze aan ons werd toevertrouwd moesten wij een weg zoeken naar dit meervoudig gehandicapt meisje maar ook met haar in het gezin, samenleving en kerkelijke gemeente.'

Vaders kind

107 blz.
f 19,⁵⁰

Verkrijgbaar in uw boekhandel en bij de uitgeverij: 82 82

UITGEVERIJ **Boekencentrum**

Mensen met leesproblemen hebben professionele hulp nodig

Veel mensen hebben, soms al op jonge leeftijd, problemen met lezen. Dit kan zijn vanwege blindheid, dyslexie (woordblindheid) of een afwijking waardoor men slecht ziet.

Het komt ook voor dat mensen door een herseninfarct al dan niet tijdelijk moeite hebben met lezen. Er zijn ook die door reuma geen krant kunnen vasthouden. Voor

deze mensen biedt Bibliotheek Bralectah al 45 jaar een oplossing! Er zijn vele mogelijkheden. Zo verschijnen op cassette: Nederlands Dagblad, Reformatie, Reformanda, Bij de Tijd, Kerkbodes, Wegwijs etc. ect. En een rijk assortiment aan boeken: romans maar ook de Bijbel, Bijbels Dagboek en kinderbijbels. In braille verschijnen het Nederlands Dagblad, Wegwijs een jeugdkrant, div. boeken etc. Om 7.00 uur is het Nederlands Dagblad ook op de PC te ontvangen. Bel voor meer informatie naar de Bibliotheek.

Bibliotheek Bralectah

Tel./fax (0521) 51 59 46

Gereformeerde bibliotheek voor mensen met een leeshandicap

Postbus 389, 8330 AJ - & Z ter Steghestraat 7, Steenwijk Bank: ABN/AMRO 41.55.53.997 Giro: 827191

Op de eerste Pinksterdag van dit jaar stonden 11 jonge **mensen** voor in de kerk van Zevenbergen. Een prachtig stel volgelingen van Christus.

De laatste in de rij was Albert.

Albert, een bijna blinde man met een verstandelijke handicap. In zijn dertig levensjaren heeft hij wel de Here Jezus leren kennen. En net als ieder ander houdt hij op z'n eigen manier van Hem. Dus liet de kerkenraad hem toe tot de viering van het avondmaal. Hoe kwam het zover, Albert ook aan tafel!

Als je in Zevenbergen komt (preken), laat Albert al snel van zich horen. Hij zingt uit volle borst mee. Net als zijn oudere, eveneens verstandelijk gehandicapte, broer Joop. Toen ik predikant van Zevenbergen werd, maakte ik al snel nader ze kennis. Ik kreeg een verdrietig verhaal te horen over hun vader die jaren terug was verongelukt. Ik kon me een beetje indenken hoeveel hun gezonde jongere zus Joke in dit hulpbehoevende gezin had betekend.

Joop en Albert zijn trouwens al jaren uit huis. Ze wonen beiden in een tehuis, maar komen regelmatig op bezoek bij hun moeder.

Status Quo

Zo leerde ik Albert kennen. Gaandeweg werd het beeld wat completer. Door de verhalen van moeder en zus over teleurstellende reacties in de gemeente. Door reactie in de gemeente dat hun hulpvraag niet altijd makkelijk te beantwoorden was. En door de bezoekrapporten

op de kerkenraad van ambtsdragers met hun eigen visie op de situatie.

Ondertussen kreeg Albert catechisatie. Door de jaren heen had een aantal zusters zich ingezet om hem, z'n broer Joop en een meisje met het Down-Syndroom uit een ander gezin, uit de bijbel te vertellen. Met z'n drieën vormden ze een eigen groep, die wekelijks z'n eigen catechisatie had... met een eigen schrift, eigen Kerkboek en E&R bundel en een eigen repertoire. Op hun eigen plek in de gemeente. Dus waarom zouden we dat niet zo laten?

Groeiende vraag

Maar op die catechisatie werd natuurlijk aandacht besteed aan bijzonderheden in de gemeente. Zoals de 'openbare belijdenis van het geloof'. En in de week voor het avondmaal ging het ook altijd over de betekenis van brood en wijn. Toen stelde Albert z'n moeder eens een vraag. Precies toen ze terug van de tafel weer naast hem in de bank

schoof "Wat voelt u daar eigenlijk, mam?" Na de dienst kwam het tot gesprek. Met z'n moeder. Ook wel met Joke. Eigenlijk altijd wel rond de viering van het avondmaal. Zodat moeder en Joke eens bij het huisbezoek vroegen: zou Albert ook aan tafel mogen?

Nu zat er bij de vraagstellers al schroom. Kan een man met een verstandelijke handicap wel onderscheiden waarop het aankomt? En toen de vraag bij het huisbezoeksrapport op de kerkenraadstafel kwam, was de reactie eigenlijk net zo. Want de avondmaalsviering door verstandelijke gehandicapten was eerder door de raad besproken. Toen was besloten dat verstandelijk gehandicapten in de gemeente er niet voor aanmerking kwamen.

Kerkenraad

Ook in de kerkenraad heerste dus ten aanzien van dit drietal een 'status quo'. Eerder had de raad namelijk doorgesproken over een nota, geschreven door één van de ouderlingen: "Aangepast leren-levend belijden".

Daarin was uiteengezet dat 'anders zijn' niet betekent 'minder zijn'. Dat dus ook deze koningskinderen kerkelijk onderwijs verdienen. En dat we ze, als ze op hun niveau weten waar het bij het avondmaal om gaat, niet van de tafel mogen weren. De beslissing hierover ligt bij de kerkenraad, maar dan in deze situaties wel in goed overleg met ouders, wijkouderling en catecheet. Want juist zij krijgen extra verantwoordelijkheid voor het toezicht op het leven van gemeenteleden met een verstandelijke handicap als die worden toegelaten tot het heilig avondmaal.

Nieuwe vraag

Het antwoord aan moeder en zus lag voor de hand: Albert **kan geen belijdenis van z'n geloof doen** en dus niet **avondmaal** vieren. **Maar** de kerkenraad zag wel in dat hun **vraag nu anders was: mag Albert ook aan tafel?**

Daarom deden twee ouderlingen onderzoek naar de gang van zaken rond het belijdenis **doen van verstandelijk** gehandicapten in andere gemeenten. Daaruit bleek dat broeders en zusters met 'minder kennis' dan Albert **toch** avondmaal vieren. Ook werd de deskundigheid van Dit Koningskind ingeschakeld. Daardoor werd de **vraag omgedraaid**: waarom kan **Albert** niet aan **tafel**? Zo leerden we gaandeweg anders te denken. Uitgangspunt werd het verlangen van Albert zelf om avondmaal te vieren. **Wat zijn kennis betreft** gingen we steeds meer **waarderen dat hij** op zijn niveau de Here Jezus kende en lief had, geloof dus. De heiligheid van de **tafel** **laten we nu niet meer van individuen afhangen, maar zien** we als verantwoordelijkheid van de gemeente als geheel: het lichaam van **Christus** met z'n verschillende leden.

Plan en aanpak

Vanuit deze nieuwe denkwijze maakt de kerkenraad een plan om samen met alle betrokkenen te komen tot de openbare geloofsbelijdenis van Albert. Via het kerkblad werd de gemeente op de hoogte gebracht van dit besluit en onze overwegingen: we hebben hiervoor als gemeente samen verantwoordelijkheid. Met moeder en zus en de huidige catechete spraken we af dat Albert samen met de andere catechisanten belijdenis zou doen. Het hele jaar bleef hij meedraaien in z'n eigen clubje. Maar in de drie maanden voor Pinksteren heb ik zelf een aantal gesprekken met hem gehad over de kernen van het geloof. Bij het laatste gesprek was de wijkouderling aanwezig bij wijze van belijdenisonderzoek. Op grond van onze

rapportage liet de kerkenraad Albert vervolgens toe tot het avondmaal. Afspraak werd dat hij voor iedere avondmaalsviering door zijn wijkouderling zal worden bezocht om te spreken over z'n leven met de Here.

Hoogtepunt

Op zondag 31 mei zat Albert in een nieuw pak op de voorste rij. Net als de anderen. En op hetzelfde moment ging hij staan voor z'n geloof. Met zijn 'ja' op dezelfde vragen. Hoewel: "ik vind die vragen zo moeilijk", had hij tegen mij gezegd. Natuurlijk stelde ik dezelfde vragen dus eenvoudiger aan hem - met een brok in mijn keel. Maar hij wil & op elke vraag wel 'ja' zeggen! Dus deelde Albert in dezelfde zegen: geroepen tot Gods heerlijkheid zal ook zijn tijd van lijden maar kort duren omdat God hem zal bevestigen! Ook hij kreeg een cadeau van de kerkenraad. Om deze God beter te leren kennen. Niet door te

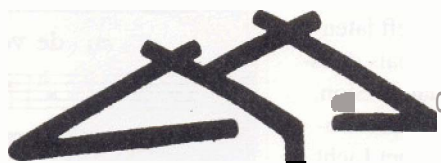
lezen, maar door te luisteren naar de Bralectah-bandjes van 'de Bijbel voor jou'. En 's avonds vierde de gemeente feest met elf nieuwe belijdende leden. Nieuwe gasten aan Jezus' ene tafel.

Kroon uw tafel

En inderdaad op zondag 5 juli kwam ook Albert aan tafel, in de middagdienst. Tussen zijn moeder en z'n zus. En laten de twee schalen nou net bij hem uitkomen. Eerst dus een stukje brood van z'n zus. En daarna ook nog één van z'n moeder.

Problemen? Welnee: uit de hand van de dienaar ontvangen. En dus met de mond genoten! Aan onze gemeenschappelijke tafel kreeg Albert Christus' brood en wijn. En samen met hem is en blijft dus ons gebed: "O Vader, die al 't leven voedt, kroon onze tafel met uw zegen!"

Ds. J.A. Schelling is predikant van de Gereformeerde kerk te Zevenbergen.

Canzibe

Steunfonds

Vrijwilligers die helpen bij het bereikbaar maken van de gezondheidszorg in ontwikkelingslanden. Daarbij lokale mensen opleiden dit zelf ter hand te nemen. Dat is waar het Canzibe Steunfonds voor staat. Een nieuw jaar, een nieuwe kans om donateur te worden: giro 3400240

Sekretariaat:
Dorpsstraat 3
7361 AP
BEEKBERGEN

Gironr. **3400240**
t.n.v. St. Canzibe
Steunfonds,
Apeldoorn

Antwoord-
nummer 233
7340 WG
BEEKBERGEN

'HET ZAL ZIJN IN HET LAATSTE DER TIJDEN'

Lied
van de week

Het lied van deze week, 'Het zal zijn zijn in het laatste der tijden', is opgenomen in de rubriek Bijbelli-deren. Het is een lied bij het visioen dat de profeet Jesaja kreeg over de opgang van de volken naar Jeruza-lem: *'En het zal geschieden in het laatste der dagen: dan zal de berg van het huis des HEREN vast staan als de hoogste der bergen, en hij zal verheven zijn boven de heuve-len. En alle volken zullen derwaarts heenstromen en vele natïën zullen optrekken [...]'* (Jes. 2, 2-5).

De dichter Jan Wit publiceerde het lied in zijn bundel Ministeriale (1966) en hij gaf het de titel 'De Tempelberg' mee. Die titel onder-streept het centrale element in de profetie: de gang naar de berg van het huis des HEREN, de plaats waar God Zijn Naam heeft laten wonen bij de mensen. Zoals de Is-raëlieten optrokken naar de Sion, zo zullen eens de volken toestro-men om te wandelen in het Licht des HEREN, te delen in de omgang van God met zijn kinderen.

Het beeld dat Jesaja van die ko-mende werkelijkheid te zien kreeg is bewegelijk en feestelijk: je ziet de mensen van alle kanten toestro-men, je hoort wat ze zeggen, je krijgt de blijde toekomst uitgete-kend. Ook Jan Wits lied straalt dat bewegelijke en feestelijke uit. De tekst is levendig, actief, kort en bondig. Het geeft uiting aan het vi-sionaire karakter van Jesaja's pro-fetie, bijvoorbeeld in de zin: *'Als Jeruzalems tinnen gaan blinken'* (strofe 2 r. 1; tweemaal een i-klank op een benadrukte lettergreep, voorafgegaan door een u-klank - je ziet de tinnen oplichten in de zon}.

En in: *'het bevrijdende woord van het koninkrijk Gods'* (strofe 2, r. 4; let op het parallelle ritme in 'het be-

vrijdende woord' en 'van het ko-ninkrijk Gods').

Omdat Jan Wit wilde aansluiten bij de stijl van het Hebreeuwse origi-

neel koos hij bewust voor een be-wegelijke structuur, levendiger dan de gebruikelijker vormen zoals we die bijvoorbeeld in de berijmde

23 Het zal zijn in het laatste der tijden

naar Jesaja 2:2-5

Frits Mehrrens

1 Het zal zijn in het laat-ste der tij-den
dat de berg van de tem-pel verheerlijkt zal staan,
dat de we-gen er heen zullen lei-den
en de vol-ken der aar-de op weg zul-len gaan
om de rech-ten des He-ren te le-ren,
zich tot God en elk-aar te be-ke-ren.

2 Als Jeruzalems tinnen gaan blinken
en beschamen der bergen en heuvelen trots,
zal van Sion uit blijde weerklinken
het bevrijdende woord van het koninkrijk Gods.
Tot bescherming van allen die leven
staat de wet van Gods heil er geschreven.

3 En een smidse van 't huis onzes Heren
maakt het zwaard tot een ploegschaar, de speer tot een zicht.
Niemand zal meer een wapen hanteren;
maar zij groeten elkaar in het heldere licht
van de waarheid die eindelijk zal dagen
over mensen van zijn welbehagen.

Jan Wit, (1914-1980)

psalmen tegenkomen. Die vond hij in een zesregelige **strofenvorm** met lange regels. De lengte van de regels (10 tot 12 syllaben per zin) bood hem de mogelijkheden tot het verwoorden van levendige beelden. Lees bijvoorbeeld het begin van strofe 3: 'En een smidse **van t'** huis onzes Heren I maakt het zwaard tot een ploegschaar, de speer tot een zicht'.

De **slotzin** van het lied biedt een onverwacht perspectief. De woorden 'mensen van zijn welbehagen' zijn ontleend aan het lied uit de **kerstnacht**. Zo verbindt Wit Jesaja's profetie met Gods realisering van zijn beloften.

Melodie

De melodie is van de hand van Frits Mehrrens (1922-1975). Deze kerk-musicus werkte vanaf 1956 nauw samen met de dichter en predikant Willem Barnard, een van de collega-dichters van Jan Wit. Bij veel liederen die Barnard schreef voor de Amsterdamse **Nocturnediensten** (zie de vorige aflevering van Lied van de week) schreef Mehrrens de melodie. Lied 23 ontstond binnen diezelfde context, ook al is niet Barnard maar Wit de dichter.

Willem Barnard typeerde het **werk** van Frits Mehrrens eens als **melo-dieën** 'die getrouwd **zijn** met de **woorden**'. Die typering is ook op lied 23 van toepassing. Als we de melodie **bekijken** dan valt gelijk het **ritme** op: een voortdurend herhaald kort-kort-lang. Elke **strofe** bestaat uit zes regels en in iedere regel wordt dat ritme herhaald. In de regels 1, 3, 5 wordt het even doorbro-**ken** doordat de melodie eindigt met een lange noot. Dat hangt samen met de **tekststructuur**. Het lied bestaat uit zes regels die samen drie regelparen vormen: 1-2, 3-4 (gelijk aan 1-2) en 5-6. Bij de eerste **twee regelparen** is tweede regel een lange: 12 syllaben **tegen** 10 in de over-**rig** regels. Die iets kortere regels eindigen met **een** halve noot.

De doorbreking van het ritme doet echter niets af aan de levendigheid:

de melodie staat op die lange halve noot niet stil, maar houdt zich hoogstens even in om vervolgens in alle levendigheid **en** spitsheid door te gaan. Vasthouden aan het ritme dus!

Overigens is het **kort-kort-lang-ritme** een directe verbeelding van de hamerslagen waarmee de zwaarden **en** speren worden bewerkt tot ploegscharen en sikkels (strofe 3). Het aanleren van de melodie zal weinig moeite opleveren. Melodisch gezien is ze eenvoudig, het ritme is vanzelfsprekend. Het belangrijkste is het bereiken van **een** goed evenwicht tussen het **ritme** en de melodische lijn: het ritme spits **zonder** dat het geheel hamerend wordt. Dat wordt bereikt door een niet te langzaam tempo en een vloeiende manier **van** zingen.

Gebruik

Het lied kan uitstekend gezongen worden in een dienst waarin de wederkomst **centraal** staat. In dat geval kan het goed als openingslied gezongen worden. Ook **kan** het functioneren in een dienst waarin het leven met **God** in al zijn verschillende facetten aan de orde komt, bijvoorbeeld het leven met God in een zich seculariserende maatschappij. Door het zingen **van** dit lied aan het slot van een op die invalshoek toegespitste dienst,ervaart de gemeente al zingend het wijdere, eschatologische perspectief waarin **hun** leven **staat**: 'Het zal zijn in het laatste der tijden...'

A. de Heer-de Jong is musicus en publicist muziek en liturgie. Zij woont te Amersfoort.

De specialist in zitcomfort op maat!

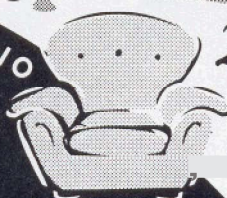
In onze nieuwe, gezellige studio kunnen wij u in **alle** rust een goed advies **geven** over goed en comfortabel zitten. **Onze** fauteuils kunnen geheel aangepast worden aan **uw** behoeften.

Juiste zithoogte, zitdiepte, zithoek, **m-**leggerhoogte, goede ondersteuning van de mg **etc.** Ook kan er een **relax-**gedeelte of een 'sta-op' mecha-**niek** ingebouwd worden.

Tevens bieden wij de **moge-**lijkheid voor aanmetingen bij u thuis.

gulden

STUDIO

Zetel

Staringlaan 17e Waddinxveen

0182 - 63 08 48

Elke dinsdag geopend 10.00-17.00 uur.
Overige dagen op afspraak.

DAG AAN DAG DRAAGT HIJ ONS

J. Smelik

K kerk en muziek

De Gereformeerde **Kerk** van Rotterdam-Centrum (momenteel: Rotterdam-Stad) heeft **vanaf 1993** een cantorij, die bestaat uit zo'n **dertig** gemeenteleden. Vanaf het begin staat dit **koor onder leiding** van **Dirk Zwart**. Eind vorig jaar verscheen een cd waarop dit 'gemeentekoor', zoals **men** de cantorij in Rotterdam noemt, te horen is. Het **kerkkoor** is vooral opgericht om te functioneren binnen de eredienst. In de kerk van Rotterdam gebeurt dat dan **ook regelmatig**.

Dat de cd **afkomstig** is van een cantorij uit een gereformeerde **kerk**, komt tot uiting in het repertoire dat opgenomen is. Er is namelijk een grote plaats ingeruimd voor **liederen** uit het *Gereformeerd Kerkboek*: de psalmen 122, 6, 118, 105, 130, 47, 68 en de gezangen 17, 26a, 3 en 19. Daarnaast staan op de cd **kerkmuzikale** werken uit diverse periode van de kerkgeschiedenis, van de Michaël Praetorius (16de/17de eeuw) tot en met **Antione Oomen** (20ste eeuw). Ook bevat de cd een aantal composities van dirigent **Dirk Zwart**, onder meer twee **evangelietetten** (koorwerken op een onberijmde bijbeltekst uit één van de evangeliën). Kortom, het opgenomen repertoire illustreert dat een cantorij een grote diversiteit aan **muzikale** stijlen en genres tot zijn beschikking heeft staan. Onbevredigend vind ik overigens wel dat op de cd binnen één lied stilistische verschillen optreden. Dat gebeurt verschillende keren doordat vader en **zoon** Zwart beiden **zettingen** voor een lied leverden.

De cd is met een duidelijk pedago-

gisch **doel uitgegeven**: hij wil een **doorsnee** geven van de mogelijkheden die een cantorij in een gereformeerde kerkdienst biedt. U kunt hier denken aan gezongen **schriftlezingen**, gebeden en lofprijzingen. Verder kan een cantorij de uitvoeringspraktijk verrijken door onder meer het **gebruik** van **beurtzang** tussen koor en gemeente, en het zingen van **bovenstemmen**. Nu de Gereformeerde Kerken bezig zijn met het toetsen van 'nieuwe' gezangen, kan een cantorij (bijv. op gemeentevondens e.d.) haar diensten bewijzen **bij het aanleren** van onbekende melodien.

Zoals Dirk Zwart in het cd-booklet terecht opmerkt, is een gemeente-koor, met zijn wekelijkse repetities, een intensieve en plezierige vorm van **gemeentelven**. Volgens hem voegt het koor aan de eredienst iets heel **waardevols** toe: 'een wederkerige stimulans in de aanbidding en lofprijzing'.

Nu zijn er **meer kerken** waar nagedacht wordt over een **gemeentekoor**. Zij kunnen deze cd beluisteren om een indruk te krijgen van de mogelijkheden die een dergelijk koor biedt. **Intussen** blijft ons – hoop ik – één ding bespaard, namelijk dat kerken per se een **gemeentekoor** willen beginnen, zonder zich daarbij af te vragen of aan bepaalde minimum-kwaliteitseisen **voldaan** kan worden. Onontbeerlijk is vooral dat je iemand in de gemeente hebt die voldoende deskundig is en inhoudelijk goede leiding kan geven aan het koor. De cd laat horen dat je met gemeenteleden, **dus met muzikale amateurs**, op aanvaardbare wijze **muziek** kunt uitvoeren. Een **terzakekundige dirigent** is hier **meer dan** het halve werk. Als je een dergelijk persoon niet hebt, kun je

beter nergens aan beginnen. Kerken die de mogelijkheden wél hebben, mogen zich laten leiden door de woorden van de apostel: alles wat welluidend is, bedenkt dat (Fil. 4:8).

N.a.v. *Dag aan dag draagt Hij ons*. Koor en gemeentezang uit Rotterdam-Centrum. Het gemeentekoor o.l.v. Dirk Zwart, m.m.v. Dirk Jansz. Zwart (orgel), Suzan Zwart-de Kruif (fluit) Hanne Hordijk @i-ano). MCD 209701. Prijs f 40,00 (incl. verzendkosten). Besteladres: Marcato CDs, Postbus 18747, 2502 ES Den Haag.

Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont in Zuidhorn.

Heeft u wel eens
overwogen om een
abonnement op
De Reformatie
te nemen?

Bel 0113 - 21 55 91

Ali C. Drost-Brouwer

in prijs verlaagd

Van f 25,90
voor
maar f 9,95
Ing. 222 pag.

MEER
DAN EEN
BELOFTE

Verkrijgbaar bij de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25

4460 AA Goes

Telefoon 0113-215591

'APELDOORN' EN 'KAMPEN'

C.J. Smelik

A aan de Broederweg

De vorige keer beloofde ik in deze rubriek iets meer te zeggen over de samenwerking tussen de Theologische Universiteiten van Apeldoorn en Kampen (resp. TUA en TUK). Ik noemde ze 'twee dreumesen' in theologisch Nederland, die heel wat aan elkaar kunnen hebben.

Over samenwerking is voor 't eerst gesproken op de Generale Synode van Leeuwarden. Dat was naar aanleiding van wat curatoren rapporteerden over het bezoek dat zij ontvingen van de **Verkenningcommissie godgeleerdheid** ('commissie Oberman') namens het Ministerie. Tijdens dat bezoek hebben curatoren op een desbetreffende vraag geantwoord dat een gescheiden optrekken van de universiteiten 'tot nu toe noodzakelijk was en is' (*Acta Leeuwarden* 1990 bl. 344). **Eenzelfde** antwoord gaven de curatoren van de TUA bij het **bezoek** aldaar. Wel werd op de synode van Leeuwarden naar voren gebracht dat **een** bescheiden en incidentele vorm **van** samenwerken tussen de universiteiten mogelijk en wenselijk kan zijn over bepaalde, **nog** niet te voorspellen zaken.

Welnu, een van die zaken bleek korte tijd later te zijn: de Vooropleiding voor de klassieke talen, zoals die in Kampen al enige jaren plaats vond. Sinds 1991 kwamen ook Christelijke Gereformeerde studenten tijdelijk de vooropleiding volgen, op verzoek van 'Apeldoorn'. Dat 'tijdelijke' werd in de jaren erna steeds definitiever. Om een verhaal kort te houden: via de generale synoden van beide kerken dragen de besturen van **beide** universiteiten nu gezamenlijk verantwoordelijkheid **voor** de Vooropleiding. Uit de beide curatoria worden twee curatoren aangewezen, die samen **vormen** de 'commissie toezicht vooropleiding'. De directie is opgedragen **aan** één hoogleraar uit **Kampen** (prof. drs. J.A. Meijer) en één uit **Apeldoorn** (prof. dr. T.M. Hofman). Als docent voor de Vooropleiding behartigt drs. M.J. Rit-

tersma reeds jaren het onderwijs. In opdracht van de synode van **Berkel en Rodenrijs** is nu door bovengenoemde commissie een '**Accoord van samenwerking**' opgesteld, dat ter goedkeuring aan de komende Generale Synode van Leusden wordt voorgelegd. De Chr. **Geref.** Synode van Haarlem 1998 gaf reeds haar goedkeuring aan het **Accoord**. We kunnen niet anders zeggen dan dat deze samenwerking wederzijds erg wordt gewaardeerd. Het contact op bestuurlijk niveau verloopt soepel en eenstemmig. Aan beide universiteiten is bijzonder grote waardering voor het **werk** van drs. **Rittersma**: zijn inzet voor het onderwijs en zijn omgang met de studenten. Het zal **zaak** zijn om gezamenlijk de schouders te blijven zetten onder deze Vooropleiding. Ze is uniek. In theologisch Nederland wordt steeds minder waarde gehecht aan het onderwijs in de klassieke talen. **Ook** van ministeriële zijde is weinig support te verwachten. Maar Apeldoorn en Kampen hebben er veel voor over om het niveau van de kennis van de klassieke talen te handhaven.

Inzake de Vooropleiding is er dus al sprake van **structurele samenwerking**. Maar er **zijn** natuurlijk méér raakvlakken voor samenwerking tussen de twee universiteiten. Bij voorbeeld **op** het vlak **van** het (tijdelijk) **doceren**, met name wanneer er een plotselinge of een tijdelijke vacature is. Zo heeft prof. dr. J. van Bruggen enige tijd gedoceerd in Apeldoorn. Docent M.E. **Hoekzema** heeft gedurende twee cursusjaren **het vak** psychologie gegeven in Apeldoorn. Prof. drs. J.A. **Meijer** geeft daar momenteel college in Oud-Christelijk Latijn. En de onlangs gehouden synode van de Chr. Geref. **Kerken** besloot drs. A.L.Th. de **Bruijne** te vragen een aantal colleges Ethiek te geven. Omgekeerd heeft prof. dr. H.G.L. Peels als **oud-testamenticus** enige tijd college gegeven in **Kampen**. **Ook** bij cluster-colleges vindt uitwisseling plaats. Het is een kost-

baar ding (en dan juist nikt in **financieel** opzicht!) om elkaar zo in voorkomende **gevallen** te helpen vanuit een congeniaal gereformeerd denken en doen.. Telkens **weer** blijkt de **we-derzijdse** aansluiting wat betreft de visie op de **gereformeerde** theologie en de opleiding tot de dienst des Woords! Dat stemt tot grote dankbaarheid. En het verplicht tot een **voortgaand** leren **kennen** en **waarden** van elkaar.

De reeds bestaande gezamenlijke projecten vergen uiteraard goed overleg. Daarom vindt ook regelmatig een ontmoeting plaats tussen de senaten van de twee universiteiten, als **ook** tussen de rectores. Dat is dringend nodig, want samen moeten we **ernree** rekening houden dat het **bestaansrecht** van de **twee** opleidingen als erkende wetenschappelijke instellingen van theologisch onderwijs niet vanzelfsprekend is. Kerkelijke **goedkeuring** betekent niet automatisch ministeriële goedkeuring! Daarom is er de laatste tijd ook overleg op gang **gekomen** over onderwijs-technische zaken, over de door de Wet voorgeschreven inspectie **van** het Hoger Onderwijs door de overheid, over criteria die gehanteerd worden voor theologische faculteiten in Nederland, over mogelijke **gezamenlijke** projecten van wetenschappelijk **onderzoek**, over zo efficiënt mogelijke 'bedrijfsvoering', enz. In al **zulke** soort zaken kunnen we elkaar bijzonder behulpzaam zijn. De twee '**dreumesen**' in theologisch Nederland hebben elkaar echt nodig! In afhankelijkheid van de Heer der kerk en in trouw aan zijn Woord moge het leven van deze universiteiten **van gereformeerde** belijdenis elkaar **steeds** meer vinden – God geve tot **waarachtige** en daadwerkelijke eenheid van de beide **kerken** in ons land.

Ds. C.J. Smelik is pres.-curator van de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Kampen.

M meegelezen

Bidden via de V & D-boom

In de jeugdrubriek van De Wekker van 8 januari schrijft ds. M.J. Oosting over de wensen en verlangens voor 1999.

Bij V & D hebben ze iets nieuws bedacht. Voor de feestdagen stond er in alle filialen van deze winkelketen een 'kerstwensboom'. Een twee-meter-hoge plastic kerstboom, waarin mensen hun wensen en verlangens voor 1999 konden hangen. Deze kerstwensbomen bleken geweldig aan te slaan bij het publiek. Veel mensen maakten van de mogelijkheid gebruik om zo hun wensen kenbaar te maken. In één filiaal werden in twee weken tijd maar liefst tienduizend wenskaartjes in de boom gehangen. Zo groot was de toeloop, dat de bedrijfsleider klaagde dat de looppaden rondom de boom bijna permanent verstopt waren.

Het zal duidelijk zijn, dat nogal wat wensen betrekking hebben op financiële voorspoed en ingegeven door bezitsdrang. Maar opvallend is, dat een groot deel van de wensen juist niet-materieel is. Een vrouw vraagt een donornier voor haar man. Een ander wenst een voorspoedige bevalling, omdat het de vorige keer niet zo goed verlopen is. Iemand, die al lange tijd alleen is wenst, dat hij een partner vindt. Andere wensen 'een gezonde oude dag' of 'vrede op aarde voor iedereen' of... dat ik in 1999 wat minder depressief zal zijn.

Het valt dus op, dat er juist heel veel wensen gedaan worden, die geen mens vervullen kan. In het op hangen van die wenskaartjes komt een stukje religiositeit tot uiting. Vandaar. & in een kranteartikel gesproken wordt over 'bidden via

de V & D-boom'. De kerk heeft voor veel mensen haar waarde verloren. Het is geen vertrouwde plaats meer om geestelijke rust te ontvangen. Nu is blijkbaar een warenhuis, dat heel veel materiële wensen vervullen kan, de goede alternatieve plaats voor het opdragen van niet-materiële verlangens. In de hoop, dat er misschien iets van die wensen in vervulling gaat. Is het geen uiting van geestelijke armoede om zo de wensen en verlangens voor het nieuwe jaar bekend te maken? In een sfeer, waarin alles om geld en materiële zaken draait? Tegenover deze armoede staat nu de rijkdom van het Woord van God. In dat Woord van God moedigt Paulus ons aan om onze wensen en verlangens bij de Here bekend te maken. 'Weest in geen ding bezorgd maar laten bij alles uw wensen door gebed en smeking, met dankzegging bekend worden bij God' (Filippenzen 4:6).

Wij mogen de wensen en de verlangens voor het nieuwe jaar bij de Here brengen. Leg alles maar in Zijn handen. En dan niet alleen maar vragen en smeken om datgene waar je zo naar verlangt. Maar ook danken. Danken, dat God de Hoorder van het gebed is en dat Hij voor

je zorgt. Het is dus gelovig alles bij Hem neerleggen. Door gebed en smeking met dankzegging. Dat is geen onzeker adres waar je wensen 'ins Blaue hinein' klinken en waar je nooit antwoord krijgt. Nee, het gelovig bekend maken van je wensen bij God geeft vrede in je hart. Want Hij is de God, die je voorziet van alles wat je nodig hebt. En als Hij je dingen onthoudt, dan is dat niet om het je moeilijk te maken, maar voor je bestwil. Ook al begrijp je er soms niets van. Daarom vervolgt Paulus zijn aansporing om alles bij God bekend te maken met de woorden: 'En de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, zal uw harten en uw gedachten behoeden in Christus Jezus'. Als je zo alles in Zijn handen legt, dan komt er rust en ontspanning in je leven. Want je hemelse Vader weet wat je behoeft. Een gezegend 1999 toegewenst.

Rapporten.....

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10-3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel 10331 299 79 99 - Fax 10331 299 79 98

HOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN

BOEKHANDEL
Uw boekenbestellijn 010-4820488

Keizerswaard 8, 3078 AM Rotterdam. Winkelcentrum Keizerswaard

HOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN

